

Štev. 10.

V Trstu, 25. maja 1891.

Letnik IV.

Razstave in Slovani.

Kakor drugi narodi, prirejajo tudi Slovani raznovrstne razstave, in kjer so poslednje mednarodnega značaja, udeležujejo se jih tudi slovanski narodi. Takó imajo tudi drugi narodi priliko, da ocenjujejo slovanske izdelke, proizvode in umotvore, poslani na razne razstave. Lani so občudovali zapadniki na Dunajski razstavi umetno obrt slovansko sešebno iz Bosne in Hercegovine; letos se je otvorila deželna razstava v Pragi, ki je plod malo ne izključno češkoslovanskega uma in truda, in o tej razstavi se je od visoke in jako pristojne strani izrekla laskava pohvala. Slovani in drugi narodi bodo imeli priliko, podrobno ocenjevati razstavo češko, kateri je priznavati uže naprej velik pomen.

V resnici so razstave ravno za Slovane posebnega pomena, in je, ako prav poštevajo stvari, tudi namen razstavljanja slovanskih proizvodov drugačen, kakor pa pri drugih zapadnih narodih. Slovani se morajo boriti celó za priznanje tega, kar so, kar imajo, kar znajo in zmorejo. Najpoprej jim je bilo še v tem stoletju dokazovati, da so ariško pleme, iz iste vrste, kakor ostali Indogermanci ali Indoevropejci. Dasi je s tem implicite dokazana njih jezikovna in duševna sposobnost, treba jim je bilo vendar to dokazovati s pomočjo umotvorov, ki živé v slovanskih narodih, in umotvorov, ki jih proizvajajo pesniki, umetniki in raznovrstni književniki.

Razstave podajajo dokazov z druge strani. Mnogo dosežejo Slovani uže s tem, ako razstavlajo take plode in izdelke, kakoršne vidimo na razstavah drugih narodov. To dokazuje, da so Slovani vsaj toliko sposobni za kulturni napredek, kakor drugi narodi, in ko bi jim tudi tajili izvirnost, priznavati jim morajo s tega stališča vsaj sposobnost za dobro posnemanje. Tudi to ni malenkost, ako se spominjamo na starine in izkopanine Etruskov in drugih starih narodov, ki kažejo s temi starinami, da so posnemali slabo in neokretno nadarjene narode, kakoršen je bil grški. No še o Rimljanih je v

obče priznana resnica, da niso bili le posnemalci Grkov, ampak zajedno posnemalci niže vrste, vsaj v tem, kar se dostaje književnih oblik in vse umetnosti. S tem torej, da predočujejo Slovani raznotere izdelke iste oblike, iste vrednosti, kakor drugi civilizovani narodi, dosežajo, da jih morajo celó njih nasprotniki prištevati sposobnim, bolj nadarjenim posnemalcem tujih proizvodov, nego so bili Rimljani nasproti Grkom.

K temu vsekakor velikemu moralnemu dobičku se utegne pridružiti še druga korist. Sedanja češka razstava n. pr. razkriva poleg drugega tudi to, da je češki narod tudi močan gledé na množino proizvajanja. To svedoči o gibčnosti, trudoljubivosti in pred vsem o dobri gmotni podstavi in zaščiti: o krepkem ekonomskem stanju takega naroda. Tako svedoštvo vpliva moralno in politiški na druge narode v obče in vsiljuje politiškim nasprotnikom drugačno vedenje in vsaj drugo taktiko, kakor bi jo imeli, ako bi bil gmotno dotični narod slaboten.

No, ko bi Slovani razstavljali samo take pridelke, izdelke in umotvore, kakoršne zasledujemo na razstavah drugih narodov, in ko bi bile njih razstave tudi takó močne po velikosti in vrednosti, kakor razstave zapadnih narodov, dokazovali bi s tem sicer svojo nadarjenost in gmotno silo, ne pa tega, da so izvirni, vstvarjajoči, druge narode dopolnjujoči in torej v pogledu na občo človeško kulturo potrebni narodi. Ako bi Slovani ostali samo pri tem, kar proizvajajo po kakovosti in velikosti drugi narodi, odgovarjali bi njih nasprotniki, da so ti Slovani kot narodi brezpotrebni, in da bi torej človeštvo ne izgubilo ničesar, ako bi se Slovani potopili in zlili v druge narode. Ravno takih izgovorov in pretvez potrebujejo agresivni narodi; zató zamolčujejo in tajé tvorno moč ali izvirnost slovanskega duha, in iz istega vzroka prikrivajo vse, kar je plod tega duha, in kjer ne morejo tajiti, podtikajo, češ, da so

Slovani to in ono posneli po drugih, vstvarili pod tujim vplivom.

Iz tega je razvidno, da ima razstavljanje slovanskih proizvodov še drug namen, in kjer nimajo Slovani tega namena pred očmi, ne dosežejo njih razstavljanja tega, kar je slovanskim narodom dandanes še vedno jako in gledé na njih nasprotnike neizogibno potrebno. Razstave slovanskih narodov vplivajo potem največ, ako predočujejo plode in proizvode, katerih in *kakoršnih nimajo in ne morejo imeti razstave drugih narodov*. Slovanom je torej pred vsem gledati, da razstavljaajo svojstvenine svojega duha, izdelke, ki so plod njih tradicij, njih mišljenja in nagnenja, njih nadarjenosti, sposobnosti in delavnosti.

Svojstveno slovanski proizvodi še le podajajo slovanskim razstavam ali oddelkom teh razstav pravo vrednost, pravi pomen.

Svojstvenost gospodarske in druge obrti, kakor razne umetnosti na razstavah slovanskih kaže, da slovanski narodi so poseben oddelek ariške ali indogermanske skupine, in da je ta oddelek človeštvu potreben v popolnjenje, in da, ako odpade ali izumrje ta oddelek, izostane in zamrje za vselej tudi poseben del, posebna vrsta človeške kulture.

Tak dokaz o potrebi Slovanstva gledé na obči kulturni napredek človeštva je neizmerne važnosti dandanes bolj, nego kedaj. Kajti ravno v sedanosti vidimo, da hočejo nasprotniki Slovanstva pojedine oddelke slovanskih narodov raznaroditi, etnografski izbrisati popolnoma. Nasprotniki v tem pogledu ne obžalujejo izgube, ki bi vsled tega nastala napredovanju človeštva, ker oni menijo, da njih kultura zadoščuje človeštvu, da je torej še boljše, ako potopé slovanske mase v to kulturo; dà, oni celo opisujejo stvari takó, kakor da bi Slovanstvo zaviralo njih kulturo, katero smatrajo zadostnoj za vse narode. Saj slišimo dandanes povsod, da je treba kulturo zapadno posebne vrste razširjati na slovanskem vstoku in v obče med Slovani.

Takih nasprotnikov ne morejo Slovani sami poučiti neposredno; kajti oni skrbé, da njih široke množice ne zvedó dovolj tega, kar proizvaja slovanski um, in še manj, koliko je to proizvodjanje z občekulturnega stališča za človeštvo vredno. Posredno pa morejo Slovani na te množice svojih narodnih nasprotnikov vphvati ravno s pristno slovanskimi razstavami. Ako namreč dokažejo te razstave drugim narodom, ki so ali indiferetni ali pa ne nasprotni Slovanom, da Slovani proizvajajo posebno vrsto kulture, ki dopolnjuje in popolnjuje kulture drugih narodov, začeli bodo ti narodi premišljevat, da Slovani so potrebni v vrsti civilizovanih narodov, in bodo po tem spoznanju tudi moralno in še drugače vplivali, da ukroté ono politiko, ki hoče iztrebiti pojedine oddelke slovanskega plemena. Civilizovani narodi, spoznavajoči vrednost slovanskih na-

rodov za občo kulturo, bodo sočustveno gledali na nadaljnji razvoj teh po umu in trudu plodovitih narodov ter se po raznih potih in vplivih upirali nameram, da bi se uničevali ti narodi ali tudi samo potapljali v drugih kulturah.

Po takem so razstave ne le ugodno, ampak gledé na mednarodno sedanjo evropske politiko celó jedno najpotrebniših sredstev, da se razširi pravo spoznanje o Slovanih, in da se vsled tega za vselej vzbudé in pomnožé prave simpatije v ostalih narodih, katerim niso Slovani na poti.

S tem je izrečena zajedno kritika o vrednosti raznih razstav, katere predočujejo proizvode od slovanske strani. Razstave slovanske so toliko več vredne v internacijalnem pogledu, kolikor bolj razkrivajo slovanska svojstva, kolikor bolj so zares slovanske po notranjosti in ne le na zunanji znak zasebne lastnine.

Prave slovanske razstave vplivajo pa tudi blagodejno na slovanske narode same. Tuje kulture, tuji vplivi so stoletja izpodmikali plodovitost in moč slovanskih svojstev, slovanske kulture; množice zanemarjajo se sebnó dandanes to, kar so hranile od svojih prednikov, in izobraževanje više vrste se med zapadnimi Slovani vrši po tuje. Inteligencija pozna manj to, kar je slovansko, nego preproste množice, in zato ni med temi Slovani nikjer prave zavesti, še manj pa oduševljenja, da bi se oživljale tradicije, da bi se pričelo zopet uvajati staro, oziroma popolnjevati z modernimi pomočki. Svojstvenine slovanske se nepretržno izdelujejo in proizvajajo z večine pri vstóčnih Slovanih; pri zapadnih Slovanih se oživlja stara umetna obrt in umetnost na podstavi narodnega čustvovanja, mišljenja in narodnih vzorcev še le v sedanji dobi. Toliko zakladov in novih proizvodov pa tudi zapadni Slovani uže imajo, da jih morejo v večem številu razpostavljati po raznih razstavah. Ravno razstave mikajo zato, in zato so one posebno primerne in izdaten pomoček, da si jih ogledajo naobraženci in množice v spodbudo za nadaljevanje.

Kakor na druge strani, so tudi gledé na svojstvenine slovanske opozorili tujci; to je vzrok, da so se začeli zapadni Slovani sami zavedati vrednosti svojih sporočil in svojih starih, še ohranjenih proizvodov. Razstave pa dajejo priliko, da jih morejo proučavati v boljših vzorcih in v večih množinah. To pa je poleg internacijalne važnosti drugi glavni vzrok, ki dokazuje potrebo slovanskih razstav in to v smislu svojstvenosti slovanske kulture.

Na vse glavne, tu označene strani bode bolj ali manj ugajala deželna razstava Čehoslovanov v Pragi. Čehi so popolnili kmetijstvo, malo in veliko obrtnijo kakor trgovinske priprave z modernimi pripomočki. Umetnost se sebnó v glasbi in slikarstvu nepretržno razvija med njimi in dobiva vedno bolj tudi slovanski značaj. Vzorcji za razna ročna in ročnoumetna dela se

širijo uže po šolah, in narod sam je ostal pri starih sporočilih, da izdeluje sam, brez šole, občudovanja vredne izdelke te vrste. Duh časa, neprestane borbe vzbujajo češko zavest v smislu slovanske svojstvenosti, in vse to daje soditi uže brez pozitivnih vestij, da ravno sedaj odprta češka razstava bode vplivala na to, da bodo drugi narodi bolje ocenjevali slovansko zmožnost in sposobnost, poleg tega, da bodo ugodno sodili o gospodarskem razvitku Čehov, z druge strani pa na to, da se bodo češki slovanski narod sam in ž njim drugi Slovani poučevali in spodbujali, da zmanjšajo vpliv tuje kulture, pa pomnožé in utrdé sile za oživiljenje stare, na vstoku še nepretrgane slovanske kulture. Ta mnogostranski dobiček, ki ga ponuja češkoslovanska razstava, je velik dovolj, da se odloči sedaj mnogo Slovanov na pot v zlato Prago.

Zavest o pravem namenu slovanskih razstav bode sosebno v bodoče delovala nató, da bodo Slovani s kritičnim razumom prirejali svoje razstave in tudi na druge razstave pošiljali to, kar more vzbuditi in utrditi preverjenje v drugih narodih, da slovanska kultura spada v posebno vrsto, in da ta kultura izvršuje zadačo popolnjevanja obče kulture, kakoršne ne morejo izvrševati kulture drugih, niti ne zapadnih civilizovanih narodov. Ta kritična zavest bode zajedno presojevala primerno in temeljito razne razstave slovanske in ne bode dopuščala, da se površno hvali vse, če prihaja le od Slovanov, in da se poudarja ponos, kjer ga ni iskati. S kritičnim merilom morejo Slovani sami sebe ceniti ter ne potrebujejo, da bi jih drugi povzdigovali, kjer ne zaslužijo, pa tudi ne poniževali tam, kjer je njih proizvajanje priznanja in pohvale vredno. *F. Podgornik.*

O kritiki dra. Mahniča.

III.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu.

(Dalje).

Gledé na koledar, specijalno velikonočni praznik. (Konec). Ta docela jasna mesta so bila pač primerna brezdvombeno dokazati pravi smisel tudi v §. 15. bule nabaajočega se poziva do cesarja Rudolfa in pol-g njega tudi do ostalih deželskih knezov, da bi vsem svojim podanim narodom zapovedali sprejeti reformovani koledar ter ravnati se po njem¹⁾. Pri tem tudi ni moglo iti za drugo, kakor za državno priznanje ali za takó imenovano publikacijo reformovanega koledarja, katero je papež imel pravo zahtevati od onih vladarjev, ki so bili pritrtili reforemskemu načrtu, in katera se ve da je obsezala dolžnost skupnega prebivalstva dotične države, da se ravna po reformovanem koledarju, in sicer za tega del, ker je katoliški del prebivalstva silila k izključni rabi tega koledarja v cerkvenem življenju, nekatoliškem delu pa onemogočila, da bi brez kazni motil katoliške podanike pri tem rabljenju. Ali protestanti niso hoteli opustiti sprejetega mnenja, kakor da bi jim hotel papež vsiliti reformovani koledar, dasi jim ni moglo biti neznano, da je papež celó v cerkveni državi, v kateri je vladal, in v kateri so, kakor znano, naseljeni katoliki in Židi, v cerkvenem pogledu omejil rabo reformovanega koledarja na katolike, Žide pa pustil pri njih koledarju, in to kljubu temu, da je kot zakonodavni suverén po popolnoma pristajajočem mu pravu uvedel reformovani koledar kot državno institucijo.

Pri tem so prezrli protestanti tudi še bistveno okolnost, da papež ni imel potrebnih vsilivnih sredstev, tudi ko bi bil hotel vsiliti protestantom reformovani koledar; saj se je v koledarskem vprašanju pokazalo, da ni bila popolnoma zadostna niti moč cesarja Rudolfa, ki ni oporekal reformi, torej je bil jako goreč gledé na udomačenje reformovanega koledarja jedino kot državne institucije v nemškem cesarstvu.

Niti v svojih dednih deželah ni mogel cesar Rudolf prodreti z uvedenjem reformovanega koledarja. Pač se je razglasil uvodilni patent, ali za Češko, kjer so nasprotovali stanovi, ni imel veljave; v ostalih dednih deželah so se ravnali samo nekoliko po njem; za Nižo in Gornjo Avstrijo je bilo ¹⁰/₂₀ januarija 1584 razglasiti nov uvodilni patent in upor, ki je provzročeval hude boje, je trajal nadalje. Na Ogerskem, kjer so skušali leta 1587 uvesti reformovani koledar, so isti sprejeli še le z zakonitim členom XLV od leta 1599.

V cesarstvu (reich-u) je bilo mnogo hušje; kajti protestantski knezi so stopili v silovito opozicijo proti cesarju; celó škof Speierski, kakor tudi mesto Regensburg, Nürnberg in Strassburg so izjavili, kakor smo opomnili uže zgorej, da ne morejo ustreči nameri cesarjevi z ozirom na svoje sosede, s katerimi so hoteli živeti v miru; v Augsburgu je prišlo celó do hudih vstaj, katere je bilo cesarju krotiti. Kljubu tem nevspehom cesar ni sicer poslušal soveta nadvojvode Ernesta, da bi umaknil publikacijo reformovanega koledarja; vendar pa se mu je zdelo primerno, da na to stran ni ukrenil ničesar več do leta 1603, ko je v njegovem imenu nadvojvoda Matija na Regensburškem državnem zboru pozval stanove, da se pogodé v koledarskem vprašanju. To pa ni imelo vspeha, ker so izjavili delegati protestantskih stanov, da v tem pogledu nimajo nikakih instrukcij.

¹⁾ Mesto se glasi: ut nostrum hoc calendarium et ipsi suscipiant et a cunctis sibi subiectis populis religiose suscipiendum, inviolateque observandum curent.

Protestanti so torej ostali pri starem julijanskem koledarju, dà, protestantski knezi niso nič svojim katoliškim podanikom dovolili, da bi rabili reformovani koledar, kar pa se ve da je tu pa tam vedlo do represalij katoliških knezov. Še le 23. septembra 1699 so protestantski stanovi Nemčije na spodbudo Leibnitzovo in s sodelovanjem Jena-škega matematika Erharda Weigel-a sklenili, uvesti nov takó imenovani popravljeni koledar, in ta sklep se je 20. januarija 1700 dopolnil z določbo, da se velikonočni mlaji določujejo po meridijanu Uranienburškem (nekdanje zvezdarne Tycho de Brache-jeve) in, do drugih ukrepov, s porabljevanjem rudolfskih tablic Kepplerjevih. Vsled tega se takó imenovani popravljeni koledar leta 1700 ni uvedel samo pri nemških protestantih, ampak tudi na Nizozemskem. Temn zgledu so sledili leta 1701 švicarski kantoni Zürich, Bern, Basel, Schaffhausen, Genf, Biel in Mühlhausen; potem pa leta 1710 Dansko, 1724 kanton Sanct Gallen in 1753 Švedsko. Dasi pa je med tem (1752) Anglija sprejela reformovani gregorijanski koledar, oziroma zamenjala za stari julijanski, sledili so temu zgledu nemški protestanti vendar še le 13. decembra 1775, ko je nemški „*Corpus Evangelicorum*“ na predlog velepoštevane kralja pruskega Friderika II. razglasil sprejetje reformovanega koledarja, se ve da s spremenjenim imenom.

Po delitvi Poljske, provzročeni po Frideriku II., se je nekdanj Poljski podana, pozneje pa po naklonjenosti cesarjev iz habsburške dinastije v kraljestvo povzdignena Prusija povečala za velik kos poljske zemlje, v kateri je veljal reformovani koledar od leta 1586. Ta okolnost je silila kralja, ki je imel heterogenne dedne dežele, ki so torej zahtevale strogo centralizacijo in niso z lahka mogle trpeti dualizma niti gledé na koledar, ta okolnost, pravimo, je silila kralja do navedenega predloga, vsled katerega so protestanti Nemčije sprejeli reformovani koledar. Po zgledu nemških protestantov ste se ravnali skandinavski kraljestvi, potem na Švicarskem leta 1770 Putschland, 1784 Chur, Thesis, Flems, Engadin in Begel, naposled vsled dekreta helvetskega izvrševalnega direktorija od 1789 tudi še Ausserhoden, Glarus in ostali deli Bündten-a, vendar izvzemši Sús; ta kraj se je še le 1811 po zažuganju državnih čet udal, da je zamenjal stari koledar za reformovani.²⁾

Protestanti, kakor se vidi, so se mogli v stvari koledarja gibati po vsem svobodno. Celo cesar Rudolf, kateri je pospeševal reformovanje, je skušal reformovani koledar udomačiti ne morda, kakor se je menilo krivo, pri protestantih, velike množice katerih bivajo tudi na Angleškem, Nizozemskem, Švedskem, Norveškem, Danskem in Švicarskem, ampak, ne da bi s tem dotikal se zakonitega položaja pojedinih verskih skupin in njih vzajemnega razmerja, jedino v nemškem cesarstvu, kakor tudi v njegovi dedni kronovini Ogerski, in sicer se posebnost iz ozirov na občenje z mejnimi državami,

iz nacionalnoekonomskih razlogov, in za tako udomačenje je imel popolno pravo.³⁾ Papež pa, kakor rečeno, omejil se je na to, da je deloval za publikacijo koledarja, da bi katolikom omogočil, oziroma zagotovil nemotjeno rabljenje njim namenjenega koledarja, kar ni bilo samo njegovo pravo, ampak tudi njegova dolžnost. V miru od papeževe strani bi bili mogli protestanti Nemčije, jednako nekaterim delom Švicarskega, držati se starega julijanskega ali pa takó imenovanega popravljenega („verbessert“) koledarja, ako bi ne bili odločili se rajši zato, da so na predlog pruskega kralja Friderika, ki je nastal iz zgolj političkih povodov, leta 1775 sprejeli reformovani gregorijanski koledar kot državni (Reichskalender) koledar.

Dandanes rabi reformovani koledar, ako ne gledamo na nekatere manj bistvene razlike protestantov, ves zapad, dà, Nemci, Holandci, in Angličani nekoliko celó latinski narodi trudijo se, da bi po možnosti udomačili ta koledar tudi v Aziji in Afriki, kakor tudi na evropskem vstoku. Vsekakor so z večine k protestantizmu prešedši germanski narodi reformovani koledar ne na siljenje rimskega Apostolskega stola, katero se ne dá dokazati, ampak prostovoljno sprejeli, in prostovoljno ga z veliko gorečnostjo razširjajo povsod, kjer dobivajo vpliv. Nam se kaže to naravno, kajti stremjenje, katero je opaziti XIII stoletja in je zatem od XIV stoletja uže obče razširjeno, da bi se cerkev reformovala na vsako stran, torej tudi v pogledu na koledar, izcimilo in okrepilo se je najbolj sredi germanskih narodov, kateri so torej imeli pravo in imajo to pravo, reformovani koledar poštovati kot germansko pridobitev.

Začasno silno nastopanje proti tej pridobitvi pa je bilo preračunjeno jako zvito; kajti bila je tedaj doba, ko so narodi bili preverjeni, da bo kmalu konec sveta; zato so tudi v pogledu na spremembo koledarja radi verovali, češ, da papež, ki zaukazuje to spremembo, je antikrist, ki hoče zaukazovati zvezdam. To je bilo novotarjem ali reformatorjem v verskih stvareh jako po godu; kajti kazali so se ljudskim množicam kot predbojevniki sporočene stare vere, in ta okolnost je zagotovila protestantom nadmoč ne samo v cesarstvu (reichu), ampak celó v habsburških nasledstvenih deželah, kakor so imeli le preveč priliko to poskusiti cesar Rudolf v Pragi, nadvojvode v Gradcu, kakor tudi v Niži in Gornji Avstriji. Ko pa je upor rodil obilega sadu, in ko se je videlo, da nadaljevanje upora bi več ne okrepilo vrst protestantov: prenehali so poslednji z uporom lahkega srca, češ, da je upor nenaraven, in namesto upora je nastopila do današnjega dne trajajoča naravna in živahna gorečnost za

²⁾ Prim. Geschichte der Wissenschaften in Deutschland XVI Band. Geschichte der Astronomie von Rudolf Wolf. München 1877 pag. 333-335. Dalje Ideler I. c. II Band. pag. 322-325.

³⁾ Cesar Rudolf je poskusil to, kar je vsled istih povodov dvestoletji pozneje izvršilo zakonodavstvo protestantske, vrhu tega od evropske celine po morju ločene Velike Britanije. Uvedenje reformovanega koledarja v Veliki Britaniji pa je bilo združeno s posebnimi težavami, ker tam je šlo zajedno za preloženje letnega začetka od 26. marca na 1. januarija, kar je močno vznemirjalo narodne množice, ker so si domišljale, da so s tem izgubile tri mesece.

razširjanje reformovanega koledarja. Odtlej za to razširjanje ni več potrebno siljenje od neprotestantske strani, seособno od rimskega Apostolskega stola.

Tukaj se kaže umestno, da navedemo še nekoliko o tem, kakó se je vedel rimski Apostolski stol v koledarskem vprašanju nasproti katolikom vstočnega, specijalno grško-slovanskega in grško-romunskega obreda, ki sestavljajo blizu jedno osmino skupnega prebivalstva našega cesarstva.

Isti razlogi, katere smo navedli zgoraj, da bi dokazali, da Rim ni namerjal nikdar reformovani koledar vsiliti protestantom, absolutno izključujejo tako namero tudi nasproti pripadnikom slovanskega obreda, in sicer brez ozira na to, ali so oni v katoliški jednoti ali zunaj te jednote. Dejanski so papeži in njih poslaniki, ne da bi ugovarjali, dopustili, da poljski kralj Stefan (Bathory), pod žezlom katerega je bila tudi zapadna Rusija, torej tudi naše Gališko in Vladimirsko⁴⁾, je malo ne v isti čas, ko je priobčil reformovani koledar, dà celó nekoliko poprej, razglasil tudi dekret generalnega deželnega zbora Varšavskega od 20. februarija 1585, po katerem se pripadnikom grško-slovanskega obreda zagotavlja svobodno rabljenje starega koledarja, kakor doslej, ter se prepoveduje vsakatero zaviranje cerkvenih aktov, ki se imajo vršiti po tem koledarju, s kaznijo 10.000 poljskih goldinarjev v zlatu⁵⁾. Jednako so se stvari razvile tudi na Ogerskem, Erdeljskem in Hrvaškem, kjer pri pripadnikih slovanskega in romunskega obreda ni nikdar prenehalo rabljenje starega koledarja.

Gledé specijalno na katolike slovanskega in romunskega obreda se v ostalem rimski Apostolski stol ni zadovoljil s pasivno ulogo, katero igrati se mu je zdelo primerno nasproti protestantom in vstočnikom, ki so zunaj katoliške jednote; svojstvene razmere so tu zahtevale delovanje.

Majhni narodi, kakor Madjari in od Slovanstva odcepljeni Poljaki, s katerimi so imeli in imajo opraviti katoliški Slovani in Romunci vstočnega obreda, razodevajo običajno nenaravno stremljenje za velikostjo in močjo, in skušajo to stremljenje zadovoljevati z asimilovanjem odlomkov ter se ne zbojé nikake sile, katera se kaže prikladna za porušenje narodnosti onih, ki se imajo asimilovati; kot najtrdnejšo podstavo narodnosti je pa poštevali nacijski cerkveni obred. Umevno je torej, da Poljaki, ki so prišli vsled združenja Litve in zapadne Rusije s poljskim kraljestvom do jedva slutjene veljave, so skušali katoliškemu delu Rusov vsiliti reformovani koledar s pretvezo, da jednota v veri zahteva jednoto tudi gledé na koledar. Ali Rim je stopil v pravi čas iz svoje pasivnosti, ko je proti tej nakani zadonel s svojim mogočnim *Veto*, kateri Veto je, kakor naravno, prodrl tudi na Ogersko, Hrvaško in Erdeljsko.

⁴⁾ Ravno zaradi tega ima v listini naslov „po Božji milosti kralj poljski, veliki knez litvanski, ruski“ itd.

⁵⁾ Znano pa je, da ravno v Poljski so bili papeži in njih poslaniki vsemogóčni, ako niso imeli jezuitov proti sebi, kar se ve da se je pripetilo véasih.

Da bi se ne zagrešila proti zgorej navedenemu, od kralja Stefana podpisanemu in vsem pripadnikom grško-slovanskega obreda neskrčeno rabljenje starega koledarja jamčečemu dekretu, se je katoliška zapadnoruska hierarhija prisilila v pritrjenje za uvedenje reformovanega koledarja leta 1596, češ, da bi bil papež zahteval to pritrjenje, ter je to predložila papežu v odobrenje. Stvar je bila zvito zasnovana; kajti Poljakom je šlo zato, da bi pri Poljakih uže uvedeni reformovani koledar vsilili tudi katoliškim Rusom, s tem združeni odij (sovraštvo) odvalili od poljske države in poljskega naroda in ga naložili na prvem mestu papežu in na drugem mestu pa ruski hierarhiji, da bi tudi poslednje, namreč Kijevskega metropolita kakor tudi njemu podrejene nadškofe in škofe stalno razdvojili z njih verniki ter takó mogli nemotjeni loviti v motnem.

No rimski Apostolski stol, kateri je katolikom slovanskega obreda nedotekljivost tega obreda tudi pozneje zagotovil svečano, kakor je bila obuslovljeno uže na Florentinskem koncilju, ni se udal, da bi temu poroštvu odvzel njegov veliki pomen, torej ga napravil iluzornim s tem da bi odobril itak prisiljeno pritrjenje pristojnega episkopata. Noben glas se ni vzdignil v Rimu v prid poljske intrige⁶⁾, in katoliki slovanskega in romunskega obreda souživali v našem cesarstvu, četudi pod nepretrznimi pobijanji od strani njih nacijskih nasprotnikov, seosehno Poljakov, do današnjega dne pravo, rabiti v svojih nacijski-cerkvenih zadevah svoj stari koledar takisto, kakor Židje, kateri niso niti bojem izpostavljeni gledé na svojo ritualno napravo, specijalno tudi gledé na koledar. In zato se imajo katoliški Rusi, Hrvati in Romunci vstočnega obreda na prvem mestu zahvaliti rimskemu Apostolskemu stolu, ki spoštuje in varuje vse obrede enakomerno.

Iz tega, kar smo zgoraj navedli in dokazali o ritualnih svojstvih posamičnih cerkev, kolikor se dostajajo koledarja kaže se brezdvombeno, da postopanje rimskega Apostolskega stola je bilo tudi na to stran od nekdanj isto, kakor smo to bolj zgorej popisali gledé na obredna svojstva posta in celbata. Papeži so namreč tudi v pogledu na koledar kar možno poštevali nazore in želje narodov in so stremeli za jednotnostjo samo toliko, kolikor se je dala združevati s tem poštevanjem. In to postopanje Rima je ostalo v vseh dobah in v vseh razmerah jednako, ne da bila za ta del nastopila kaka trajna sprememba, kakor je naslednja kratka rekapitulacija vsega razvitja koledarske zadeve pač prikladna, da to predoči.

⁶⁾ V vsakem pogledu zanesljivi veliki prošt Levovskega ruskega stolnega kapitula baron pl. Haroosiewicz, kateri je mogel rabiti najbolj avtentiške vire, nam sporoča to v delu, izdanem po Levovskem generalnem vikarju vitezu pl. Malinowskem „Annales Ecclesiae Ruthenae“ Leopoli 1862 pag. 223 prav na kratko z naslednjimi malo besedami: „Quoad calendarium pertractabatur res Romae; quum vero punctum hoc sinistram apud omnes inveniret impressionem: fuit etiam a defensoribus unionis rejectum“.

Opominjamo gledé na citovano pag. 223, da se nahaja ista vsled tiskovnega pogrška dvakrat in sicer prvokrat do cela prav po pag. 222, drugokrat pa krivo za pag. 232, torej namesto 233. Mi se sklicujemo na to poslednjo.

V prvih treh stoletjih krščanske dobe ali ère (do I. ekumenske sinode) je bila diferencija gledé na čas praznovanja Velike noči med cerkvami azijskimi in rimsko znatna, ko so prve Veliko noč praznovalé istočasno z Židi, kar pa so v Rimu, kjer so bili Židje na slabem glasu, dà, sovraženi, perhoreskovali ravno takó, kakor v Aleksandriji. V odstranjenje te diferencije se je lotil velespoštovani, ker od apostola Ivana, tega ljubljena Kristovega iz števila njegovih učencev, za Smirenskega škofa posvečeni, torej med *Patres Apostolici saeculi II* prištevani sveti Polikarp osebno vplivati na rimskega papeža Aniceta, da bi ta pristopil k običaju azijske cerkve, sporočenemu od apostolov. No papež se ni udal, da bi kaj spremenil na običaju rimske cerkve, katerega so se držali Rimljani, ali tudi ugovarjal ni čisto nič proti temu, da se je Polikarp držal sporočila svojega učitelja, torej ritualnega svojstva azijske cerkve, in je papež, da bi ga častil posebe, dovolil mu, da je daroval sveto mašno daritev ter deloval sredi Rimljanov takó vspešno, da se jih je k pravi veri povrnilo mnogo, katere je bil zmotil Marcio in Valentinian. Kljubu ritualni razliki gledé na velikonočno praznovanje sta ostala oba svetnika prijatelja do mučeniške smrti, katere sta postala deležna med presledovanjem kristijanov za M. Avrelija Antonina.

Sledila so nadaljnja tristoletja (IV, V in VI), v katerih so mnogo bolj poudarjali pravo določbo časa velikonočnega praznovanja, ko se je od skupnega krščanstva velespoštovana prva ekumenska sinoda izrekla proti istočasnemu praznovanju krščanske z židovsko pasho in za preračunjenje časa krščanske pashe po velikonočnem pravilu, običajnem v aleksandrinski cerkvi, da bi dosegla istočasno praznovanje največega praznika krščanstva. Dejstveno so aleksandrinski kanon sprejele vse vstočne in celó nekatere zapadne cerkve; to pa je spravilo papeže v težavno položeno zaradi tega, ker so menili, da jim je poštovati mišljenje Rimljanov, ki so se držali nacionalnega običaja, vrhu tega perhoreskovali vsakateri zunanji vpliv, sosebno pa ingerencijo aleksandrinske cerkve, in so vsled tega sodili, da jim je nasprotovati naglemu popuščenju rimskega velikonočnega kanona v prid aleksandrinskega. V tem pa, ko so papeži nepretržno nadaljevali s tem upiranjem, da bi prizanašali nazoru in čustvovanju Rimljanov, bližali so se polagoma, takó rekoč nevidno, vedno bolj aleksandrinskemu velikonočnemu pravilu in so dali naposled v Rimu po Dioniziju Eksiguvu napraviti velikonočno tablo za 95 let popolnoma po načelih aleksandrinske cerkve, pa na način, ki je bil toliko bolj primeren spraviti Rimljane, ko so jo utegnili z večine smatrati samostalnim rimskim izdelkom. Soglasje v velikonočnem kanonu med rimsko in cerkvami vstočnimi je bila dosežena vsled previdnosti papežev, ne da bi se bilo žalilo čustvovanje Rimljanov.

V teku naslednjih daljnjih treh stoletij (VII, VIII in IX) kažejo se še pri nekaterih zapadnih, sosebno galikanskih in britiških cerkvah razlike od drugače v obče sprejetega aleksandrinskega velikonočnega kanona; te razlike pa ne provzročujejo nikakih znatnih razpravljanj, v obče ne dajejo

mного govoriti o sebi. Papeži, kakor poprej v Rimu, tako v teku teh stoletij dalje proti zapadu prizanašajo nazorom in čustvom narodov, kateri se v Galiji obračajo k velikonočnemu kanonu svojega rojaka Viktorija kot k nacionalnemu svojstvu, na britiških otokih pa se z vso dušo drže starega, dasi nad vse nedostatnega, pa z njih nacionalnim bistvom združenega britiškega velkonočnega pravila. In ta modra prizanesljivost rimskega Apostolskega stola, katera je zabranjevala vsako razburjenost duhov, je priborila sijajen vspeh, kajti v teku IX stoletja izgine vsak sled kake razlike od občega velikonočnega pravila, in se kaže konečno leta 325 pričeto soglasje vseh partikularnih cerkev gledé na čas velikonočnega praznika kot dovršeno dej-tvo.

V nadaljnjih treh stoletjih, ki so sledila na to, (X, XI in XII), je popolnoma počivalo koledarsko vprašanje; ali tem so sledila nadaljnja tri stoletja (XIII, XIV in XV), v katerih se je zapadnih narodov polastilo hlepenje po reformaciji na cerkvenem polju, torej tudi gledé na cerkveno računjenje časa ali koledarja. Plašni začetki in položno, pa nepretržno naraščanje tega gibanja, katero je naposled vedlo do psevdoreformacije, kaže se, kakor je umevno samo po sebi, tudi v stremljenju specialno za koledarsko reformo. Tudi tu nastopajo prvi o koledarju razpravljajoči komputisti jako plašno, njih nasledniki pa postajajo vedno drznejši, prinašajo pozneje svoje reforemske načrte pred tri velike koncilje in zahtevajo naposled odstranjenje cikličkega računjenja, tradicionalne podstave koledarja, specialno tudi velikonočnega kanona, ne da bi poštevali sklepe prve ekumenske sinode in cerkvenih očetov, zlasti svetega Avgustina⁷⁾. Uže v prvi polovini XIV stoletja je bilo vsekakor brezdvombeno na zapadu gibanje narodov za koledarsko reformo, papeži torej v svoji modrosti temu gibanju niso nasprotovali, ampak so bili od Klementa VI (1342) na čelu istega. Dajali so napravljati reforemske načrte in stvar vsestransko razpravljati celó na konciljih, s kratka pripravljali so reformo, niso pa dali, da bi prodrla, ker v nepretržnem boju za cerkveno reformo, in proti njej razgreti duhovi so potrebovali ohlajenja, reforma sama pa zanesljiviše podstave, nego so jo dajale v oni dobi razmerno najboljše alfonsinske astronomijske tablice.

Koledarska preustrojitev in poravnava ž njo provzročeni ravno takó dolgotrajnih, kakor silnih preprirov pripadati naslednjim trem stoletjem (XVI, XVII, XVIII), in zgorej nalašč pobliže in posamično opisani dogodki, kateri so v zvezi s koledarskim vprašanjem, kažejo jasno in razločno, da je rimski Apostolski stol tudi tukaj zopet pošteval nazore in želje, ko ni gledal na verske skupine, ki so zunaj katoliške jednote ter je koledarsko reformo izvršil jednostransko samo

⁷⁾ V II. knjigi del sv. Avgustina je „*Epistola LV ad Januarium*“, v kateri se ta cerkveni učitelj obširno izjavlja o simboliki velikonočnega praznovanja. Kljubu temu ima cerkev v IV. stoletju izvrševano pravo, izreči se za kakoršen si bode velikonočni kanon, pač tudi dandanes; no ona jedva kedaj pritrdi, da bi postala v določevanju časa svojega največega praznika zavisna od omahujočih mnenj astronomov, za kar bi imeli pač veselje oni, ki najbolj hlepenje po reformi.

za katolike zapada, kateri so isto konstantno zahtevali več stoletij; katolike vstočnega obreda pa, kateri niso želeli reforme, temveč jo, jednako vsakemu drugemu novotarjenju, popolnoma perhoreskujejo do današnjega dne, je isti rimski Apostolski stol pustil pri nezadržanem rabljenju starega julijanskega koledarja, dà, jih je pri tem rabljenju varoval ter ne preneha varovati nasproti mnogokaterim, nekoliko še vedno ponavljajočim se napadom.

Ostaje še, da opomnimo, da v tekočem stoletju je počival koledarski prepir in se gledé na koledar v obče ni spremenil nič; kajti kraj Süs, ki je sprejel še le leta 1811 reformovani koledar, moremo tukaj prezreti kot malenkost ravno takó, kakor katolike vstočnega obreda v turški državi,

ki se ne štejejo po milijonih, tudi ne po stotisočih, ampak samo po desetisočih, ki so sprejeli reformovani koledar v drugi polovini tega stoletja. Da tudi teh vstočnih katolikov k prostovoljnemu sprejetju reformovanega koledarja ni pripravila cerkvena oblast, ampak po Veliki Britaniji na to stran podpirana francoska vlada Napoleona III, je znano, sledi v ostalem pa tudi iz dejstva, da puščajo papeži celó v ruski državi, vendar zunaj poljskega kraljestva naseljene, na milijone štete *katolike rimskega obreda* do današnjega dne pri nemotjenem rabljenju starega julijanskega koledarja, ker po starem običaju praznujejo Velikonoč in ostale praznike rajš istočasno z ostalimpriebivalstvom (Rusije. — Dalje pride točka d: o bogoslužju).

Shod slovanskih stenografov v Pragi.

Prvi sjezd stenografov slovanskyh a čtvrtý sjezd stenografov českých v Praze roku 1891. Y zbor prvniho pražského spolku stenografov Gabelsbergerských za výkonný orgán sjezda — vabijo češke in slovanske stenografe v obče na poseben skupen shod v Prago, ki bode dne 15. in 16. avgusta t. l. Razpravljalo se bode o stenografiji za češki narod, potem pa posebe za vse slovanske narode. Važen v tem pogledu je predlog o popolni premeni sestave tesnopisa (Delo prof. Ant. Kronidla v Brnu, „Pokus o puvodní těsnopis český“, priobčeno v VII letniku (1890) Vestnika tesnopisnega v č. 1—6, 9. in 10.; in pa delo Al. Halasa z Ogorsk. Gradišča, priobčeno pod naslovom „Základy slovanskeho rychlopisu a jeho naprosté aplikace na jazyky cizí s uplnou soustavou jazyka českého, francouzského, německého a latinského, s ukazkami tekstov i v ostatních jazycích slovanskyh i jiných“). Potem točka: „Kakó gojiti vzajemne zveze med stenografi slovanskimi“. Razstavijo se tudi stenografski spisi itd. Predlogi naj se naznanjajo do 1. jul., oglasi za razstavo tesnopisno pa do 15. jul., predmeti sami naj se dopošljejo pa do 1. avg. t. l. in sicer pod adreso g. Vojtěcha Paška v Praze 1. Jilská ulice č. 12. n. Gléde na predlog o preustrojenju tesnopisa, oziroma o popolnoma novi sestavi tesnopisa za slovanske jezike ter za slovanščino v obče, vabijo se tudi slovanski jezikoslovci na ta obči shod slovanskih stenografov.

Kakor se vidi, bode ta shod razpravljal načelno važna vprašanja o stenografiji. Ako bi se Slovani zjediniли za lasten tesnopis, bi dosegli na to stran jednoto, katere jim ne zabranjuje nihče, kakor se to godi gledé na cirilico.

Občega slovanskega tesnopisja ne bodo pobijali z lehka niti latinizatoriji, raztreseni po slovanskih zapadnih zemljah, in to sešbno iz razlogov, ker ni še dobe, da bi znanje stenografije prodiralo v množice narodov. Kar se dostaje preustrojenja, smo mi naslednjega mnenja. Gabelsbergerski sistem ima svojo podstavo v fizijologičkem delovanju organov, ki proizvajajo razne glasove, kateri se zaznamujejo s črkami. Ta

sistem je bil izdelan pa le za nemški jezik. Ako hočejo torej Slovani ostati stenografi Gabelsbergerski, jim je na isti fizijologiški podstavi popolniti nemški sistem tudi za slovanske črke in v slovanskih jezikih nahajajoče se zveze teh črk, zveze, kolikor jih je poštevat v stenografiji v obče. Vsaka druga pot obtežuje učenje tega sistema, dovaja do samovolje in zmešnjave, kakoršna se kaže uže doslej v tem sistemu porabljenem za razne slovanske jezike. Slovanski stenografi so to ali ono pre naredili za slovanske jezike na podstavi znamenj tega nemškega sistema; to je napačno. Kjer nima nemški jezik glasov za slovanske jezike, treba je a priori vstvariti nova znamenja po istih principih, kakor bi jih bil vstvaril gotovo Gab. sam, ako bi bil svoj sistem prirejal tudi za slovanske jezike. Gab. sistem je možno popolnoma prirediti za vse jezike, ker so njegovi principi veljavni za usta vseh narodov, in v tem je prednost, znanstvena vrednost tega sistema, in ako se je ta sistem popačil tu pa tam, ni kriv sistem Gab., ampak oni, ki ga niso umeli. Slovani utegnejo torej na Praškem shodu izreči se brez strahu za Gab. sistem, pa jedino potem, ako se zedinijo, da priredé ta sistem ne po njegovih, za Nemce veljavnih znamenjih, ampak po principih, ki so porodili ta znamenja. To se pravi, Slovani utegnejo obdržati znamenja za nemški jezik, poleg tega jim je vstvariti nekaj novih znamenj, katerih ne potrebuje nemški jezik, pač pa jih potrebujejo slovanski jeziki.

Slovani pa utegnejo vstvariti tudi popolnoma lastna znamenja, toda na jednotnih principih, kakor so jednotni principi Gab. sistema. Znamenja Gab. sistema so takó rekoč simboli položenja ust pri izgovarjanju raznih glasov; vsled tega se človek lahko spominja teh znamenj, ako se zaveda, kakó so nastala. Ako morejo slovanski stenografiji podati primernše simbole te vrste, dobro: potem naj se oklenejo sistema, ki se jim ponudi s to prednostjo, drugače pa ne, in to toliko časa, dokler se jim ne posreči izslediti prikladnih znamenj na podstavi jednotnih, iz fizijologičkega delovanja ustnih

organov izvirajočih, zares tvornih in torej plodnih principov. Ker ne poznamo dotičnih razprav, vsled katerih se na shodu slovanskih stenografov postavijo dotični predlogi za preosnovno Gab. sistema, oziroma vstvarjenje novega slovanskega

sistema za stenografijo, omejimo se mi tu na te principijalne opomnje.

Želimo pa, da bi slovanski stenografi napravili zares odločen korak dalje na polju Slovanom namenjene stenografije.

F. Podgornik.

Ruske drobtinice.

Съ міру по шиткѣ, голому рубаха.

Sv. Sinod je prosil ministra narodn. prosvěščenja, da ukaže, la bode vsaka srednja šola imela svojo „domačo“ cerkev. Minister je zapovedal, da se to izpolni, in da bodo veroučitelji srednjih šol ob enem tudi duhovniki teh „domačih“ cerkev. Ker se je pa tudi opazilo, da neki taki učitelji ne vršé svoje dolžnosti dovolj goreče, in sicer zato, ker imajo službo pri drugih cerkvah, odredil je minister, da taki smejo služiti le do mirovine, da pa drugih takih ne bodo v srednje šole jemali dalje. Vse to storjeno je, se ve, zato, da bi *verski* pouk in *verski odgoj* dosegal svoj prevažni blagodejni vpliv na mladež in na društvo v občē.

V Церковномъ Вѣстникѣ govori prof. Pěvnickij o važnosti narodnih *navad* — se ve da dobrih onih, katere izražajo bitnost narodnega življenja. Ti običaji in nazori seveda ne morejo ostati vedno nepremeni, ali razvijati bi se imeli *organično* dalje, kakor zahteva to narodna duša. Mi Slovenci bi imeli posebno dobro vedeti, kako važni so dobri stari običaji v našem narodu, in kako pogubne one novotarije, ki gonijo stare lepe pesmi, stare navade, stare pripovedke in molitve, za *staro poštenje* za novo — lehkomišljenost, kvarečo narodu dušo in telo. Le lehkoumen človek ne ceni dobrih starih navad in ne žali (obžaluje), če propadajo te jake zaslonbe naše narodnosti.

V 3. št. „filos-literat.“ zbornika „Свое Слово“ govori prof. A. A. Kozlov o notranjih vzrokih razdeljenja med katoliško in pravoslavno cerkvijo pa trdi, da je glavni vzrok ta, da kat. cerkev teži, „da je katoliška ideja vsesvetske teokratije nasprotna duhu kristijanstva“, in da so borbe bile „ravno zato, ker jedni niso priznavali te ideje“. Zanimivo pa je, da prof. K. ne priznaje, da bi si cerkev in država bili načelno nasprotni: obe sta izraz volje božje, grešni pa morejo biti člani države in cerkve. Bitna resnica med njima je ta, da je cerkev posrednica občenja človeka z najvišim bitjem, država pa posrednica za občenja posameznikov med seboj. Tu torej načelne nasprotnosti *ni*, in namen njun *ni* borba za gospodstvo, mari mirno *vspešno* življenje. Vsaka borba med cerkvijo in državo torej dokazuje, da ali jedna ali druga svoje zadače ne shvača dobro, *časí pa tudi obe*. „Cerkev pa nikoli ne more biti — bog, kakor ne more biti država, gospodska občina, asociacijo ali komuna, človeštvo, narod (v širokem smislu), delalci (v ožem smislu), niti proletarijat“. Na to je odgovorila ruska kritika, da je cerkev *viša* od države, da je ona vkupnost zemnega in nebeskega, ona je jeden organizem, a glava jej je Kristus. *Organično* vez med cerkvijo in državo pa priznaje v smislu mirnega vršenja vsaka *svoje* zadače. J. Nikoláev misli, da mora Rusija razvijati svojo pravoslavno idejo *sloge* med državo in cerkvijo, in da se *tako* razvije posebna kultura, „v polnem razvitiji kristijanske ideje, in da le s tem moremo mi služiti človeštvu, ničim drugim!“

1878 pisal je znani pisatelj T. M. Dostočskij zanimivo pismo, izdano še le sedaj, o tem, kako se množé Židje v ruskem časopisju in v literaturi. Pravi, da imajo že veliko časopisov v svojih rokah, kristijanski uredniki in sodrudniki dajo svoja imena in delajo za židovski denar po volji gospodarjev. „Žid se širi strašno hitro. A Žid in njegov kohál, to je kakor urota (zakletva) proti Rusom“. A stari liberalci jih podpirajo. Taki liberalci „strašno“

ljubijo — človeštvo. Za bližnjega, za svoj narod *nimajo srca*. Oni branijo Žide, ker je v 18. st. to bila — moda. Pa kaj jim mari, da sedaj Žid tišči ruski narod. Oni še vedno mislijo, da Rus tišči Žida. „A glavna stvar je tu vera: iz *sorrašča* h kristijanstvu imajo Žide tako radi, in gledite: Žid jim tu *ni* narod, branijo ga le zato, ker mislijo, da ga drugi ne trpé radi narodnosti. Torej kazne druge (*svoje* Ruse) kot narod“.

Ukazom 14. aprila t. l. opredeljeno je „dosročno pogašenje“ 4½% posojil 1850. in 1860 l. Ruski državni dolg umanjuje se tem na 30 milijonov r. v zlatu. Kupčije z Rusijo ima nemška še vedno ¼ v svojih rokah, Francoska pa 1/20. Ali Francozje sedaj skušajo jako energično, da razširijo in pomnože to kupčijo.

V r. drobt. že omenjeno 3% „zlató“ posojilo še ni gotovo: Rothschild (Pariški), neke Berolinske in ruske banke so je prevzele na 500 mil. frankov po tečaju okolu 84% na 81 l. pogašnega. To posojilo se je vzelo za konverzijo zakladnih listov „vzaimnega pozemeljskega kredita“. Sedaj se R. obotavlja, ker Višnegradskim Židom pravic razširiti — *ne* priporoča. Tudi posojila 50.ih in 60.ih let se bodo odkupila in konvertovala *brez* novega posojila

V Petrogradu je okolu 60 lekaren, iz njih imajo jih 18 Židje, večina drugih lekarnarjev pa so Poljaki, Finlandci, Esti, Latyšii pravoslaven je samo *jeden* (Trofimov). V Moskvi je 40 lekaren, 4 imajo pravoslavni, 8 Židje. V Odesi je iz 25 lekaren 20 v židovskih rokah. Vseh židovskih lekaren pa je v Rusiji 620.

„Новор. Телеграфъ“ pripoveduje: Inostrani Židje, kateri po zakonu ne bi smeli živeti v Rusiji, dobivajo za denar izven Rusije od kakega pastora spričevalo t. j. krstni list, da so sprejeli prot. stantsko vero, vračajo se v Rusijo, in zakon jim ne more nič, četudi *res* krščeni niso bili nikoli in opravljajo na dalje vse židovske molitve in obrede. — Pravijo, da je pripravljen novi zakon o kmetskih zemljah, ki naravnost prepoveduje *prodajo* teh kmetskih zemelj.

„Общество Распространения Св. Писания“ je razpečalo 1890. l. 52-042 knjig sv. pisma. Knjige so se prodajale celo v zapadni Siberi in — Turkestanu.

Ostroumni kritik K. N. Leóntjev misli o slavjanofilski „teoriji“, da jo je *prehitelo življenje* ter je *bolj* slavjanofilsko nego ona teorija. L. je večkrat dokazoval obširno, da se življenje društva razvija le tedaj, kedar obstoji iz *raznih* slojev z *raznimi* zadačami, in kedar so ti sloji v potrebnem soglasju. Iz zgodovine je dokazoval, da je n. pr. demokratizacija v smislu *obče* jednoobraznosti znak društvenega *razsuda*. On misli, da „zapad“ gnije ne samo radi *brezbožnosti* in *racionalizma*, nego tudi radi težnje po demokratični enakosti. Srdi se, da neki slavjanofili potrebe *raznih* društvenih slojev ne priznavajo tako, kakor on. *Rusko* plemstvo da ni izraslo iz fevdalizma nego se je *organično* razvilo iz življenja, pa mu je *potrebno*.

Znana je težnja nekih sodreminih mislilcev, da kristijanstvo zamenijo z utilitarizmom. Znano je pa tudi, kako malo prepričevalna in koristna je ta misel glede na praktično življenje. V Rusiji je sedaj tudi mnogo utilitaristov, kakor je bilo prej po *evropskem* primeru mnogo pozitivistov, potem darwinistov, materijalistov — med svetom inteligencije. Utilitarizem uči, da je *sreča* svrha člo-

veških želj. Bentham in Mill oba učita, da naj človek teži, da kolikor more uživa na svetu, *trp* pa kolikor more — *malo Dobo* pa da je to, kar je koristno *nam* in *drugim*. Težimo torej za tem, da bode raslo število srečnih ljudi na zemlji: to je smisel utilitarizma. *Norega* tu ni ničesar. Stari epikurejci so oznanjevali naravnost le uživanje, sedanji utilitaristi pa *pametno* uživanje. Vera pa nas uči, „da iščemo najprej kraljestvo Božje in njegovo pravico, da potem dobimo tudi srečo na zemlji“. Pojem kreposti in npravnega dobra zamenjuje v utilitarizmu korist. Relativni so torej naj-

lepši pojavi samopozatajevanja, brezkoristja, velikodušja, milosrdja. Ne, da bi bili nemožni, ali *obvezni* niso: vse to ima relativno vrednost. Za utilitarista *notranje* nima, nima v sebi onega *poticala*: „Bodite dovršeni kakor Oče nebeški“ Utilitaristova *sreča* je torej v vsakem slučaju *nepolna*: izključuje cele vrste in *vire najreše*, *najbolje duhovne* človeške sreče, posebno ono srečo, ki je v naši duši, v našem sreću. „Zato imamo srečo iskati v kreposti, v nedolžnosti in čistosti sreča, v krotkosti duha, v vernosti, kristijanski dolžnosti in vesti (V. Bělikov v Mosk. Věd. 107 t. l.)“.

Prvemu pomladanskemu škrjancu.

Le dvigni se, škrjanec, v vis,
Srcé mi tožno razveseli;
Saj tvoje pesni sladki glas
Skeleče rane njemu celi.

Ko hrepeniš ti v sinji zrak,
I mene kvišku želja žene;
Oj rad bi tamkaj bil, prerad,
Kjer pokrajine so meglene.

Oj, ko s tebój škrjanec moj,
V višavo bi se mogel vzpeti,
Od onodod zreti mili rod,
Njegove muke vse prešteti,

Potem pokleknol bi na mah
Pred Boga večnega prestolje,
Razlagal njemu na ves glas
Naróda svojega nevolje.

Kleče pred njim v ponižnosti,
Poprosil njega bi goreče,
Da k nam obrnol bi oči,
Od nas odvrnol vse nesreče.

In mislim, da vsemožni Bog
Uslišal mojo bi molitev,
In tebi, moj predragi rod,
Na skoro poslal bi rešitev.

Dosegši ondi svoj namen,
Ostavlil rajske bi višave,
Odletel zopet bi vesel
Do milodrage očetnjave.

V njej v nežnomilih pesmicah
Veselje srčno razodeval,
Da daleč od gorâ njih glas
Prek tujih bi mejâ odmeval.

Božidar Flegerić.

О Р Е Л Ъ.

Высоко ты гнѣздо поставилъ,
Славяиъ Полуночныхъ Орель,
Широко крылья ты расправилъ,
Глубоко въ небо ты ушелъ!
Лети; но въ горнемъ морѣ свѣта,
Гдѣ силой дышащая грудь
Разгуломъ вольности согрѣта,
О младшихъ братьяхъ не забудь!
На стень полуденнаго края,
На дальній Западъ оглянишь:
Ихъ много тамъ, гдѣ ширь Дуная,
Гдѣ Алыи тучей обвилъсь,
Въ ущельяхъ скаль, въ Карнатахъ темныхъ,
Въ Балканскихъ дебряхъ и лѣсахъ,

Въ сѣтяхъ Тевтона вѣроломныхъ,
Въ стальныхъ Татарина цѣбныхъ...
И ждуть окованные братья —
Когда же зовъ ускышать твой,
Когда ты крылья, какъ объятъ,
Прострешь надъ слабой ихъ главой?...
О, вспомни ихъ, Орель полночи!
Пошли имъ звонкій твой привѣтъ,
Да ихъ утѣшить въ рабской ночи
Твоей свободы яркій свѣтъ!
Питай ихъ пищей силъ духовныхъ,
Питай надеждой лучшихъ дней,
И хладъ сердець единокровныхъ
Любовью жаркою согрѣй!...

A. S. Chomjakov. L. 1832.

РОССІЯ И ЕВРОПА

Н. Я. Данилевскаго. С. Петербургъ 1871.

III.

Silovita Petrova reforma je bila težka operacija na narodnem telesu. Državno Petrovo delovanje je bilo dobro, ne pa silovite premene v življenju, nravih, običajih in pojmih. Iz nje se je razvila bolezen-*evropejničanja* v treh oblikih: 1. narodno življenje so kvarili izposojene oblike zap. življenja, 2. uvedene razne zapadne ustanove in 3. to, da se je v obče vse začelo na zapadna očala. Umetnosti n. pr. glasba *gubile* so svoj narodni oblik. Viši razred se je nekako odtrgal od naroda, ki je mnogo moral *trpeti ravno tu*, ko so začeli najbolj prodirati evropski vplivi. In za to narod te vplive smatra za neprijateljske, misli, da Evropa Rusijo sovraži in zato bi vsako nenavadno nesrečo, ki ga zadene, najraje pripisal temu sovraštvu (291)*. Tuji obliki so se slabo prijemali. Časnikarstvo se je sicer razvilo, ali je omejeno tako, „da je mogočno za dobro, a brezsilno za zlo (303)*. Tu se je D. motil, ker sistema opomen, uzeta iz Francoske Napoleona III., ni mogla zabraniti, da ne bi se bilo pisalo marsikaj jako škodljivega: pisalo se je allegorično itd. mnogo takega, česar ne bi bili dopustili, da se je reklo naravnost.

Največ pa so škodila ona zapadna očata. Tu so grešili in greše zavedno in nezavedno. Začeli so govoriti n. pr. o aristokraciji, „četudi aristokratizem gledé ruskega društva ni pomenil in ne pomeni nič drugega nego svetsko uglajenost in oni ton, ki gospoduje v bogatih svetskih hišah“. Zapadna aristokracija je obče evropska ustanova, taka je poljska zslachta in astzejsko baronstvo, ob enem pa tudi oni lažni poljski demokratizem. „Nihilizem pa je logičen materijalizem in nič drugega (306)*. Ta materijalistična kuga je že davno prišla iz Francoske k Nemcem... „Mi smo tudi tu ponavljali kakor papige tuje besede (309)*. In če je v nihilizmu kaj ruskega, je le njegova — karikaturnost, kakor je karikaturno obče vsako — evropejničanje. „Pa nihilizem, aristokratizem, demokratizem, konservatizem in komunizem so jako privatni pojavi našega evropejničanja. Najbolj občna njegova vrst je na vid menj škodljiva, v resnici pa je veliko bolj nevarna nego vse druge, to je naše balansovanje *pred evropskim javnim mnenjem* (310)*. Rusi nekako radi govoré o slovanstvu, kakor da bi možno bilo, da ne bi vsak iz med njih „vsemi silami duše“ — pravi D. — moral želeti slovanstvu vsak napredek, vsako svobodo (311).

Evropejničanje škodilo je Rusiji tudi drugodi. Tilsitski mir (1807) ni dal Srbiji in slovanstvu v obče svobode samo zato, ker je Rusija sama ni želela, pa rajše zavzela se za samostalnost — Oldenburga. Rusija je mogla pomiriti se na svojo korist z Napoleonom, pa je rajše dala voditi se Metternichu. Potem pa se niso bali sovraštva Evrope ni ruski konservativci ni liberalci, ker se jim je zdelo naravno. A Aleksander II. bil bi uvel reforme po krimskej vojski (1856), če bi se bila končala tudi srečno. Uvideli pa so tedaj Rusi, da jih sovraži Evropa: začele so se jim odpirati oči in še

bolj po poljski vstaji (1863. l.). Pa vendar je evropejničanje še vedno bolezen, katera more izsušiti samobitni mir narodnega duha, da bode tisto nepotrebno i bitje ruskega naroda. Ozdraviti more le — *istočno vprašanje*. A diplomacija ga ne bode rešila (318). Zgodovinar Solovjev vidi v njem staro borbo Azije in Evrope, vidi široke stepi in vpliv morja, Arimna in Ormuzda. Ali D. pravi proti temu, 1) da se Evropa in Azija nista nikoli seznavali kot celini, 2) da nikoli ni bilo vojske vseh evr. narodov proti azijskim ali narobe, 3) Evropa in Azija nista se borile in v zemljepisnem ni v narodopisnem smislu pa niti v kulturnem (Evropa je kulturna celost, ne pa Azija¹⁾). Takega značaja nimajo niti persijsko-grške vojske, in kartaško-rimske, ni vojske grško-azijskih držav z Rimom, ni selitve narodov. Pa naposled bi cela Azija ne mogla se resno ustaviti složnemu napadu cele Evrope.

Naravna pa je razdelitev narodov po *kulturno-zgodovinskih tipih* t. j. borili so se tipi: grški in iranski do borbe germanoromskega tipa s slovanskim v vstóčnem vprašanju, ki stoji odkrito že čez 2000 let. Narodi grškega kulturno-zgodovinskega tipa *niso* imeli polit. smisla, a Rim ga je imel posebno veliko. Filip macedonski je objedinil Grško negledé na proteste kratkovidnih demokratov. Aleksander pa je šel predaleč. Sledila je rimska nadvlada, Konstantin Veliki, in potem Nemci kot nasledniki Rima, a Slovani kot nasledniki Bizantije. Borba je neizbežna.

Za razvitje grmano-romanskega tipa je posebno važno vzetje Carjigrada, iznajba tiska, odkritje Amerike (važno posebno za izučenje narave), potem razkol grške od rimske cerkve, osnovanje ruske države, napad Madjarov: „Morda je ta napad obrnil od zapadnih Slovanov popolno oblatinjenje in ponemčenje udržavši Nemčijo od sistem, pritiska na moravske in panonske Slovane pa jih tako rešil osode njihovih severnih bratov (332)*. Ausitska borba ima v sebi pravoslavna načela, ki so do nje spala v narodu, spala posle *borbe* s Wichingom. Le Poljska sprejela je brez borbe (!) zapadna verska načela in „je potem trudila se, da širi... katolicizem in slahetsko-aristokratsko načelo notri v srce Rusije“.

Turki pa so nehoté zadržavali oni „Drang nach Osten“ zapadnih narodov ter čuvali pravoslavje. In turški Slovani so ostali celi. Tudi Rusija ima podoben pomen za slovanstvo. Brez njega bi ona sama bila nepotrebna. Tudi južni Slovani habsburškega cesarstva rešili so rayno zato svojo narodnost. „Ko so bili glavna zatvornica proti turški poplavi... kaj je bilo časa tedaj mislit, da jih ponemčijo? (337)*. D. misli, da še vedno Evropa teži za tim, da si pokori slovano-grški pravoslavni svet (338), in da so neuspele križarske vojske bile *sreča* za pravoslavni in slovanski svet. Zapadne države so naslednice države Karla Velikega, Rusija pa vstóčnega rimskega cesarstva.

¹⁾ Sedaj je tega že dokaj — menj.

D. razlikuje 4 dobe vstočnega vprašanja: 1. prihod Turkov in turške vojske in napadi na korist države, 2. napad zapada na vstok, 3. vstok se brani proti zapadu. Evropa (posebno Josip II.) videla je sprva v Rusiji zaveznico proti mahometanstvu, le franc. minister Choiseul je mislil drugače. Za Katerine Vel. in Aleksandra I. bilo je šest vspešnih vojsk proti Turkom pa brez posebnih rezultatov in sicer 1) radi nejasnosti ciljev, ki so jih Rusi hoteli doseči, 2) ker niso imeli liberalne in narodne politike, „dveh lastnostij, neobhodno potrebnih za rešenje vstočnega vprašanja,

3) 1869. l. pisal je D., da vojska s Turkom ni možna, čez nekaj let pa je bila zadnja rusko-turška vojska. Grau ist alle Theorie, blutig des Lebens grausamer Krieg!

v smislu koristnem za Rusijo in Slovanstvo (342)*²). A Rusija turško-slovanskih krajev ne sme drugim dati, pa niti Grkom, ker to bi bilo še huje, nego je bilo za Turkov. *A Madjare so Rusi premagali* (l. 1848-49) *ne na svojo korist.*

Evropa je posebno sovražna slovanstvu po Navarinski bitvi: „sedaj je vojska med Rusijo in Turško nemožna in brezkoristna; možna in potrebna pa je borba slovanstva z Evropo, borba, ki se — se vé — ne zvrši jedno leto, v jedni vojski ali bode trajala celo zgodovinsko dobo (347)*.

Četrta doba vstočnega vprašanja se je začela po krimski vojski, traja sedaj in v nji se ima razviti *slovanski tip* svetske zgodovine. (Dalje pride).

Ilirstvo pa Slovenci.

Knjižerno-povestniška črtica.

(V štiridesetletni spomin smrti Stanka Vraza)

Jedna najzanimivejših dob v povestnici književnosti jugoslavjanske je gotovo takozvana *ilirska doba*. Pokret ilirski vzpodbudil je v prvi vrsti *Hrvate* na nov život književni ter v njih oživotvoril idejo prosvete slavjanske v duhu slavjanske vzajemnosti. A isti pokret je nadalje tudi v nas *Slovincih* jako znamenit činitelj po svojem vplivu za našega slovstva razvoj, ki ga sicer moremo šele razumeti popolnoma, proučivši vsaj nekoliko ono dobo ilirsko v njé literarnem obziru. — Spominjajoči se upravo sedaj štiridesetletnice smrti jednega najznamenitejših pesnikov in pisateljev „ilirskih“, naše gore lista *Stanka Vraza* (24/5 1851): oživiti si hočemo torej v naslednjem nakratko spomin o nekdanjem ilirstvu; kako se je namreč ista ilirska ideja začela v Hrvatih, in kaj jej je bil namen, pa kako se je ta pokret razširil med Slovenci in kakšen je imel tukaj vspeh. (Prim. „Kres“ 1881, „Lj. Zvon“ 1885).

Ilirstva početek in pomén.

Žalostno je bilo še o začetku tega stoletja južnih Slavjanov duševno stanje, zlasti književno. Razkosani na razne države, ločeni v veri, razdeljeni na plemena: bili so razdrobljeni tudi v knjigi, in to po pismu, jeziku in imenu. Kakor še i dandanes, pisali so Srbi in Bulgari s cirilico, Hrvati in Slovenci pa z latinico, toda ne tí ne oni po enakem sostavu; a kar se tiče jezika, rabilo je pisateljem malone v vsaki pokrajini za slovstvene svrhe le dotično narečje in celó podnarečje. Takó se je zgodilo, da so duševni plodovi jednega ogranka skoro pisateljem samim, a kako li ne občinstvu drugega kraja ostali povse neznani. Da torej pri takih okolnostih ni bilo govora o književnem napredku, razumeva se samo ob sebi.

Ali, tako stvar vendar ni mogla, ni smela trajati na dolgo. Ideja narodnosti, vzbujena močno po francoskih vojnah, našla si je kmalu odziva tudi v južnih Slavjanah, osobito v

Hrvatski, kjer so še posebno oholi Madjari namerjali vsem narodom, bivajočim v ogerski kroni sv. Štefana, povse nariniti svoj jezik ter i Slavjane, sebi podložne, s silo iznaroditi. No provincijalni ali takoimenovani kajkavski Hrvati, da si ohranijo svoj jezik in narodnost svojo, uprli so se krepko takim madjarskim nakanam. A spoznavši za to sebe same preslabimi, zaiščejo si pomočnikov vsaj moralnih pri sosednih, itak sorodnih plemenih ter se zavežejo v zajedniško obrambo proti nevarnemu sovražniku. Združevati pak je zaveznike imela v tem poslu vez duševna, izražana po zajedniškem jeziku književnem in skupnem imenu narodnem, združujoč vse Slavjane na Jugu v jedno celoto. To osnovo je zamislil ter pred dobro polovico veka začel dejanski izvrševati dr. *Ljudevit Gaj*, Zagorec iz Krapine (roj. l. 1809, umrl 1872).

Z mladostno a velikansko navdušenostjo nastopi tedaj ta slavni rodoljub kakor veličanstven prerok v svet s prekrasno idejo: Vse Jugo-Slavjane od Triglava prek tja do Balkana ter od Mure in Dunava doli do Jadre in Egeja treba literarno združiti v jedno *Veliko-Ilirijo!* V ta namen je torej *Gaj* osnoval v Zagrebu o mladem letu 1835 politični časopis „*Novine Hrvatske*“ in književno prilogo „*Danico*“, izprva v domačem narečju kajkavskem in v tedaj navadnem, na tuj način zloženem črkopisu. No, še tečajem istega leta, priredivši nov pravopis po vzoru češkem, začel je malo po malo v oba lista tudi uvajati lepše, obširneje in bogateje narečje takozvano štokavsko, katero govore razven mnogih pravih Hrvatov tudi vsi Srbi, in katero je že bilo po dalmatinsko-hrvatskih, osobito dobrovniških pesnikih 16-18. veka najbolj obdelano, ter so ga začetkom našega stoletja začenjali v knjigo presajati tudi srbski pisatelji. Ta novi jezik je *Gaj* nato l. 1836 še okrstil tudi z novim imenom, prozavavši ga jezik „*ilirski*“ — da se tako ogne vsakemu raz-

poru in bratskemu nesporazumljenju med različnimi plemeni jugoslavjanskimi; saj se je v oni dobi še itak splošno mislilo, da so davni prebivalci nekdanjega Illyrika med reko Dunavom pa Jadranskim in Črnim morjem bili Slavjani.

Tá svoj korak je Gaj zatem obširneje razložil v „Danici“, dokazujoč nekako: južnim Slavjanom, kateri, akoprav imajo po raznih pokrajinah različna narečja in pódnarečja, vendarle govore prav za prav samo jeden jezik, neogibno je potreba, da se v literaturi zjedinijo, to je, da se poprimejo jednega književnega jezika pod jednim skupnim imenom. Ta jezik pa — da ne bode nikomur krivice — nazivajo naj *ilirski*, ter naj tako z družinimi močmi sodelujejo k pravi naobrazovanosti. V ostalem ostane vsak, kar je bil. V političnem in genetičnem smislu pa mogó Srbi tudi odslej kakor do sedaj, ostati Srbi, Hrvati pa Hrvati; dá, tudi latinska abeceda in azbuka cirilska morete obstajati druga poleg druge brez vsake medsebojne škode, kakor so tudi v nemškem jeziku švabaska in latinska pismena. Vsi naobraženi Srbi poznavaajo latinske črke, a malo je že tudi mladih Hrvatov, kateri ne bi znali čitati cirilskih slov. Tó in ono torej nič ne škodi. Samo v pismenstvu, samo v odnošenju k ostali učeni Evropi naj bodo vsi „Iliri“, tako Hrvati, kakor Srbi in tudi Slovenci. DrugEGA se ne zahteva od nikogar. A da je tó zjedinenje vseh plemen na slavjanskem Jugu pogoj, brez katerega ni, ako hočemo, da se kedaj vsp. redimo z ostalimi naobraženimi narodi, to mora uvideti vsak, ki ni tujec v domovini ter zna in vé, kaj hoče reči beseda: literatura, kultura.

Ko je torej Gaj tako povse zapustil ozke meje najbližnjih svojih rojakov ter stopil na široko polje „Iirstva“, razvnel je v kratkem času živahno in resnobno delavnost za književno jedinstvo, posebno med rodoljubi hrvatskimi. „On se stane, svet se gane, zora rodu svane“. Na Gajev

poziv so zaporedoma vsi z latinico pišoči Jugoslavjani v Hrvatski, Slavonji, Dalmaciji, Voj. Granici, Oggerski, Istri in Bosni opustili svoje okorne črkopise ter vsprejeli novi popravljeni pravopis, objednem pa tudi namesto raznih pokrajinskih narečij uvedli čisto štokavščino za obéi književni jezik. Posebno Gajevi najbliži rojaki *Kajkavci* učinili so korak največi in najteži ter dali redki primér ljubavi k bratski slogi, žrtvujoči jej popolnoma svojo posebno lastino. No, s tem pa so si oni osvojili ne samo célo staro izvrstno in bogato književnost dalmatinsko-dobrovniško, temveč tudi vsekoliko obilno in nebrojeno blago jezika pravo hrvatskega in srbskega, katero blagó živi v narodu ter se čuva v narodnih pesnih, pripovedkah in poslovičah. Kajkavščina je odtlej pač vse bolj in bolj ginila v pismu in tisku, dokler ni naposled iz knjige povse izginila. Dandanes se v tem pódnarečju ničesar več niti ne piše niti ne tiska, nego v vsej Hrvatski je zavládala štokavščina kakor v uradu in v šoli, tako tudi v cerkvi in prometu, pa se razprostira že tudi med prosti narod. Uprav zato so oni provincijalni, kateri so še pred poldrugim stoletjem v knjigi svojo domovino nazivali slovenski orszag (dežela) in imenovali svoj jezik naprosto slovenski, sedaj dakakor Hrvati ter se navadno ne štejejo več med Slovence. A ravno ti pohrvačeni Slovenci so izvedli veliko delo; kajti baš oni so probudili ves hrvatski narod na novo življenje, a še tudi danes stojé na čelu vsemu hrvatsstvu. In v istini se tému odvažnemu činu bratov naših onkraj Sotle mora pripisovati ves velikanski napredek, kar so ga celó po svedočanstvu samih neprijateljev Hrvati v kratki dobi zares čudovito učinili na knjigi in prosveti, ter si je nova šola hrvatska v kratkem času prigotovila takov hram, da jo že sedaj ves umni svet hvali in spoštuje ter jej prorokuje sijajno bodočnost — kakor je bil to pripomnil že S. Ljubić l. 1869. (Konec pride).

Ogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

III. skupščina „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“ je bila dne 16. in 17. maja v Trstu. Došlo je nad 200 učiteljev in kakih 40 učiteljic, med njimi tudi nekaj hrvaških iz Istre; prišli so v razmerno mnogem številu s Štajerskega in Kranjskega, kakor Primorskega, jedino Koroško ni bilo zastopano, kar zopet kaže, kak „mir“ vlada med Nemci in Slovenci v Gorotanu. Poseben odbor je skrbel za stanovanja učiteljstvu, in Tržaški rodoljubi so v resnici pokazali jim svojo gostoljubnost. Prvi dan je popoldne zborovala pod predsedništvom dr. Romiha delegacija, ki je ukrenila med drugim, da bode IV. skupščina zopet o binkoštih kot zato primernih dnevih. Upravni odbor je dobil zadačo,

da bi se praznovanje 300letnice Komenskega združila s praznovanjem 30letnice slovenskega pedagoga A. M. Slomška. „Popotnik“, ki je in ostane glasilo „Zaveze“, tiska se v 900 izt. sih. Na večer se je učiteljstvo v polnem številu zbralo v veliki dvorani pod Tržaškim gradom k svojemu koncertu, katerega se je udeležilo tudi mnogo Slovencev in v občé Tržaških Slovanov. Vspored so izvrševali vojaška godba, mešani in moški zbori; ti zbori so dokazali, da ima učiteljstvo v svoji sredi mnogo jako izurjenih močij.

Posebno krasno so peli dr. G. Ipavica „Zavezno“ pesem, katera je mogočna in veličastvena; mi se nadejamo, da ostane slovenskemu učiteljstvu kot občé draga himna. „Pogovor z domom“, pesem za mešani zbor, je navdušila

občinstvo, in prisotnemu skladatelju učitelju g. H. Volarič-u je učiteljstvo s hvaležnostjo čestitalo. Koncert je vzbudil veliko navdušenje in živahno razgovorjenje po završenju. Ravno ob koncertu je bilo možno opazovati mišljenje in čustvovanje slovenskega učiteljstva raznih pokrajin.

Drugi dan po maši pri sv. Antonu, pri kateri se je pela A. Nedvedova maša Slava Stvarniku, je bil v isti dvorani „glavni zbor“, ki ga je vodil dr. Romih, zvršilo se je vse v parlamentarnem redu z velikim zanimanjem zbranega učiteljstva. Razpravljale so se pojedine točke obširno, jasno, določno. Posledica je bila, da se je sprejela resolucija, ki obseza 9 toček, med drugimi te-le: (I) Ljudskemu učitelju naj se dovoli vsaj toliko plače, da bo mogel živeti stanu primer-no, kakor zahteva državni zakon z dne 14. maja 1869. I. (II) Ako *deželni* zbori tega ne privolijo, naj učiteljstvo prosi *državne* pomoči. (III) Učiteljem pristaja v vseh javnih zastopih ista veljava, kakoršna drugim stanovom. (V) Skrb „Zaveze“ naj bode v prvi vrsti, da se *občinska* volilna pravica pridobi vsem ljudskim učiteljem in učiteljicam. (VI) Učiteljstvu naj bi se dalo več vpliva pri ljudsko-šolskih zakonih. (VIII) Učitelji naj bi se ne kaznovali *brez zakonite* disciplinarne preiskave (IX). Naj se doseže, da dobé učiteljice tudi na Primorskem toliko plače, kakor učitelji.

Poročevalec g. Lapajne je obširno govoril o „važnosti obrtno-nadaljevalnih šol“; na to se sprejme resolucija: „Na vsaki tri - in večrazrednici, kjer se peča prebivalstvo z obrtnijo, naj se osnuje obrtno - nadaljevalna šola, ko bode gmotni obstanek zagotovljen“.

Predsednik se naposled zahvali posamičnim članom in razni gospodi, ki je pripomogla do lepega vspeha te skupščine, kakor tudi slovenskemu časnikarstvu na izražanju sočustva, in želi, da bi se v bodoče poročevalcem pridružila tudi kaka „poročevalka“. Koncert se je završil s cesarsko himno, glavni zbor pa s živio-klici na cesarja.

Potem je bil banket z raznimi lepimi napitnicami, za njim izlet v Miramar, na večer pa so se mnogi učitelji udeležili velikega in krasno izvršenega koncerta, kateri je priredilo v dvorani „vrta Rossetti“ pevsko društvo „Adrija“ v Barkovljah. Pevski zbor tega društva se je odlikoval kljub težavam, katere se v pojedinih pesmih. Ugajala je posebna zopet Volaričeva „Domovini“, pa tudi Iv. pl. Zajčeva „Večer na Savi“ itd. Tako je učiteljstvo slovensko završilo dva dneva v Trstu. Videlo se je očitno, da je bila „Zaveza“ zadovoljna, pa zadovoljni in veseli so bili tudi slovenski rodoljubi, ki so imeli priliko, od blizu opazati naše učitelje in učiteljice.

Učiteljstvo je pokazalo, da se zaveda svojega poklica, pa tudi tega, kateremu in kakemu narodu se je posvetilo. Kakor je prek in prek domoljubno in lojalno, pohlevno v svojih zahtevah, ravno takó odločno je tam, kjer ima svoja prava, a odločno je tudi v narodnem pogledu. Jako razveselilo je rodoljube, da so se mogli preveriti sami o plemenitem stremljenju učiteljstva za popolnjevanjem naukov gledé na šolstvo, občó omiko, in da se učiteljstvo zaveda vedno

bolj, česa zahteva sedanja doba od *slovenskega* učiteljstva v Avstriji.

To plemenito stremljenje pa ima hude ovire v slabem gmotnem stanju narodnega učiteljstva; vsestranske pritožbe za ta del so popolnoma opravičene, in zboljšanje gmotnega stanja bi pomenjalo pri učiteljstvu bolj, nego pri mnogoterem drugem stanu zajedno zboljšanje šole same, večje razvijanje narodne književnosti, ki bi dobivala vsekakor večje podpore od gmotno podprtrga, po naukih hrepenečega učiteljstva. Ta točka sosebno na Slovenskem ni še rešena, in uvaževati jo bode ne le deželnim organom, ampak rodoljubom slovenskim in publicistiki naši v občé. Karakteristično pa je to, da so učitelji tudi pri III. skupščini zaveze razodeli jasno, da, če ne dobé pomoči od dež. zborov, prositi jim bo pomoči *države*. S tem posredno obsoja „Zaveza“ deželne avtonomije, kakor se je bila na I. skupščini odločno potegnila za narodno avtonomijo. Vidi se, da „Zaveza“ je zares organ, ki primerno oživlja in zagovarja skupne interese ne le učiteljev kot takih, ampak tudi šolstva našega, in to, da se učiteljstvo spoznava na skupščinah „Zaveze“, ni poslednji dobiček te srečne organizacije. Čast onim, ki so jo oživili, in ki jo podpirajo in pospešujejo nadalje!

Ivan Jenko, gimnazijski profesor, pisatelj in pesnik slovenski, brat pesnika Simona, je umrl v Gorici v 38. letu življenja. Na Goriški gimnaziji je poučeval dolgo let v slovensčini, priobčil več pesmij po slovenskih listih, potem je izdal poseben snopič pesmij, ki pa ga v občé niso ocenjevali, vsled tega se te pesmi niso razširile, in slovenski narod še danes ne ve, pri čem je prav za prav v tem pogledu. To in drugo je utegnulo pokojnika napotiti, da v občé ni nič več priobčil iz svojega peresa. Štejejo, da je bil nadarjen rodoljub. V Gorici so napravili mu lep pogreb. N. v. m. p.!

b) Ostali slovanski svet.

Češka razstava se je slovesno otvorila 15. dan maja. Otvoril jo je brat cesarjev nadvojvoda Karol Ludovik. Prisotni so bili ministri Gautsch, Bacquehem, Falkenhayn, Zaleski in Pražak, kakor mnogo raznih viših dostojanstvenikov. Deželni maršal knez Jurij Lobkovic je nagovoril nadvojvodo; rekel je med drugim: Temu je sto let, kar se je v kraljevskem mestu Pragi izvršila obrtna razstava, katera po celem kontinentu spada med najprva podjetja podobne vrste. Na to je ponosna naša domovina, ker je dokazala, da je uže pred sto leti nadkriljevala druge v obrti in gospodarstvu. V spominu na to znamenito delo minule dobe se je porodila misel, da bi se zopet tukaj ravno letos priredila občé deželna razstava obrtna in gospodarska, katera imajoč ime razstave jubilejne, bi oslavila zaslužni čin naših prednikov.

Zajedno naj bi bila ta razstava dokaz o visoki stopinji, katero je doseglo kraljestvo češko v vseh oddelkih razvoja napredka gospodarskega in duševnega; naj bi bil dokaz, da v modernem boju tekmujočem zavzemljeno mesto vedno častno in mnogotero dejstveno znatno.

Potem se je po nemški zahvalil, da je cesar prevzel pokroviteljstvo razstave, in da je cesar poslal svojega brata otvoriti jo. Nadvojvoda je odgovoril, da je bila zares srečna misel za to razstavo, katera ima naznanjati, kakó obilo so napredovali prebivalci te dežele v zadnjem stoletju, in da se cesar zanima za razstavo, katero boče obiskati osebno (sredi julija, kakor poročajo listi. Op. ur.) Sporočiti hoče cesarju zahvalo in loja'no zagotovilo vseh, ki so prirejali in se udeležili te razstave. Potem je govoril češki, da se bodo nekda'j ravno takó hvaležno spominjali prirejevalcev te jubilejne razstave, kakor se sedaj spominjajo onih, ki so priredili prvo razstavo l. 1791. Zaželel je srečnega uspeha krasnemu podjetju. „Imenem a z uložení Jeho Veličenstva našeho nejmolestivějšího císaře a krále, prohlašují jubilejní výstavu království českého za zahajenou“.

Nadvojvoda Karol Ludovik se je izjavil, da od l. 1873 je malo ne otvoril in ogledal sam raznevrstne razstave, ker on je „nadvojvoda razstav“, zato da je pristojen soditi o njih; češka razstava pa da je takó krasna, kakor ni pričakoval. To da bode tudi poročal cesarju. Napravili so mu Čehi razne ovacije ob raznih prilikah, ko je bival nekaj dnij u Pragi.

Česko akademijo znanosti, književnosti in umetnosti je 18. maja slovesno otvoril njen pokrovitelj nadvojvoda Karol Ludovik. Rekel je češki med drugim: „Jsem přesvědčen, že tento nově založený ústav, jenž jest povolán k tomu, aby vážným způsobem pěstoval vědy a podporoval zdokonalení domácího umění (popolnjenje domače umetnosti), úplně dostojí tomuto svému úkolu na prospěh českého národa a že tím vyhoví v plné míře téč nejvyšším intencím Jeho Veličenstva císaře a krále.“ Govorila sta slovesna govora: dr. J. Durdik „O jednotě vzdělanosti“, prof. dr. Albert „O dveh svetovih“. Prisotna je bila najodličniša gospoda. Naj bi pospeševala ta akademija slovansko znanost in umetnost!

Shod slovanskih dijakov v Pragi se je prepovedal, in to, ko so bili dijaki slovanskih narodov z raznih vseučilišč užé na poti v Prago ali pa celó v Pragi. No dijaki so se začeli takoj posovetovati, kakó bi vendar prišli do kakih skupnih sklepov. Te sklepe hočejo takó ali takó priobčiti po slovanskih novinah. „Velehrad“ je dijake v posebnem članku opozarjal, kaj naj poštevejajo pred vsem, in na kaj naj se omejijo. Torej so vedeli in vedó, kakó se jim je ravnati. Kakor poroča dopis v „Hrvatski“, razgovarjali so se o 4 točkah: 1. Odnosaj pojedinih slovanskih narodnostij v Avstriji. 2. Vprašanja politiška, kulturna in socialna pri pojedinih slovanskih narodnostih. 3. Dijaške zahteve in potrebe te organizacije svobodoumnega slovanskega dijaštva. 4. Predlogi.

Gledé na prepoved dijaškega shoda je govoril pikre besede mladočeški poslanec dr. Herold v državnem zboru. Rekel je med drugim: „S tako prepovedjo se ne doseže nič. Dijaštvo se snide, ali pod formo tega ali onega paragrafa, je vsejedno. Ono izjavi svoje mišljenje in čustvovanje, in to mišljenje bode silnejše, nego vsaka pol-cíjska persekucija“. ltd.

„Akademičeskij Kružok“, društvo ruskih dijakov v Levovu, je praznoval 19. maja 20 letnico svojega obstanka. Došli ste deputacij akad. društev „Bukovine“ Dunajske in Črnóvske, rodoljubi ruski pa so od raznih strani pozdravili brzojavno in pismeno to društvo, katero se nepremično drži načel in programa, ki je v soglasju s stremljenjem ruskega naroda Avstro-Ogerske. Dijak, odposlan iz Bukovine je krasno označeval ta program; rekel je med drugim: Mi, ruska mladež, ljubimo sedanje, mi goreče živimo s sedanjim življenjem, vspeli in nadami; no mi ne ljubimo manj prošlega, ne odre-kamo se od naše 1000 letne zgodovine, ne uničujemo naših sporočil, ne ostajemo ravnodušni k temu, kar nam daje pravo na slavno prošlost, in k tem, katerih sijajnemu zgledu mi sledujemo. Ljubezni k domovini nimajo biti tuje ne zibelki potomcev, ne mogile prednikov.

Oskar Ažbot je spisal delo: „O akcentu v slovanskih jezikih“ in je dobil zato jednoglasno priznana nagrado Šamuelja. Prisodila sta mu jo dr. Jos. Bubenc in Pav. Gjulaj.

Atentat na cesarjeviča. Kakor znano, potuje od jeseni cesarjevič veliki knez Nikolaj Aleksandrovič, po azijskih krajinah. Sedaj je na Japonskem. Tu se je peljal iz Kioto v Otsu; v Otsu ga je mahnil neki oboroženec (žandarm) s sabljo po glavi; mahnil bi ga bil tudi v drugo, da bi ne bil udarca odbil grški princ Georgij, ki je v spremstvu s cesarjevičem. Rana ni bila nevarna in se je užé zacelila; cesarjevič potuje dalje. Japonski cesar je takoj izrazil svoje sožalje, in narod japonski je bil zelo razburjen zaradi „Tuda“, ki so gs deli pod ključ.

Naš cesar je vedno popraševal, kakó je s cesarjevičem, predsednik francoske republike je sožalje izrazil brzojavno carju Aleksandru, in ta se je ravno takó zahvalil. Menijo, da je „Tuda“ verski fanatik, in da je vsled tega stregel po življenju ruskega prestolonasledniba. Nemški židovski listi so takoj pisali, kakor da bi nihilisti bili pri tem atentatu; Židje strašijo z nihilisti, ker bi radi dosegli ustavo tudi v Rusiji, da bi narod skubli v taki meri, kakor delajo v „svobodnih“ ustavnih državah drugod. Slovanski listi so izrazili iskreno sočustvije tudi ob tej priliki.

Krščanske šole v Rusiji in Židje. Sveti sinod je sklenil, da kar možno ne dovoljevati pristopa židovskim otrokom v šole cerkovno-eparhijalne, ker je tako dopuščenje škodljivo mravstvenosti. V Rusiji vedo vendar, kaj delajo; pri nas pa še tega ne morejo doseči nemški konservativci, da bi se Židje ne dopuščali kot učitelji v krščanske osnovne šole. In da do tega ne pridejo, krivi so poleg nemško-židovskih liberalcev tudi avstrijski Poljaki, s katerimi kljubu temu hodijo nemški in slovanski konservativci.

Slavjanskoje blagotvorniteljne občestvo v Petrogradu je imelo 7 aprila (st. st.) slovesno sejo v spomin smrti sv. Metodija, ki je umrl 6. aprila 885. Med prisotnimi sta bila 2 piskopa, več arhimandritov, mnogo viših oseb, društvenih členov in 600 postranskih obiskovalcev. Predsednik grof N. P. Ignatijev je otvoril sejo s primernim nagovorom. Rekel je med drugim: Prošlo je 1006 let od

časa blažene smrti jednega iz naših proučiteljev, svetega Metodija, in šest let je prošlo od časa znamenitega, v spominu nam vsem navdušenega praznovanja njegove tisočletnice. Vsako leto častimo mi ta dan spomina in na svojih zborovanjih trudimo se oživljati v sebi globokopoučna spominjanja, dostajajoča se duhovnega sostva (bitstva) vsega Slavjansva. Zato se predložijo tudi danes Vašemu zanimanju čitanja, ki imajo tesno zvezo z visokimi mislimi, katere navdaje praznik 6. aprila*.

Nato je prečital prof. St. Pb. duhovne akademije v. S. A. Sollertinskij svoj govor o „pravoslavju“. Nato je zbor G. Arhangeljskega odpel rusko narodno himno. Za tem je govoril magister I. A. Šljapkin o spominu Sergija Radonežskega; 500 letni spomin smrti tega velikega „печальника земли Русской“, bode se praznoval 25. sept. t. l.

Člen B. I. Aristov je prečital nato pesem pokojnega M. P. Rozenheima, katero je bil zložil dnevu praznovanja 1000 letnice blažene smrti sv. Metodija, 6. aprila 1885. Ta pesem kaže v kratkih potezah na zgodovino Slavjanov, na borbo z Nemci in v obče nasprotniki, na pomen sv. Metodija itd. Veličastvena pesem je ponatisnena v „Слав. Изв.“ št. 15. t. l.

Predsednik N. P. Ignatijev je potem sporočil o delih, ki so došla na razpisano nagrado A. N. Hilferdinga. L. 1887 se je raspisala ta nagrada na zadatačo: „Predstaviti geografski in etnografski očerk sedanje Macedonije, pri čemur se je posebe ustaviti ali muditi na karakteristike govorov njenega slavjanskega naseljenja; izložiti na osnovi istočnikov ali virov osode Macedonije od VI-VII do XV veka. itd. 11. maja 1890 je potekel obrok za to nagrado od 1000, oziroma 300 r. Došli so 3 rokopisi pravočasno; pa nobenega ni presojevalna komisija pripoznala primernim ali zadoščujočim smislu dane zadatače.

K sklepu se je prečital še prevod Lenau-ove pesmi „Jan Žiška“.

Med sejo so se razdelile knjige in spisi, posvečeni spominu sv. Cirila in Metodija. Sprejeli so se razni člani; med temi je tudi konzul Zjedinenih držav I. M. Krauford. Ko je ta opazoval, kakó se neugodno piše o Rusiji in Slavjanskem Obščestvu, hotel je sam preveriti se o resnici, šel je zato v Rusijo, da bi se brez strasti poučil o Rusiji. Krauford ima zasluge, da svedoči o resnici, in zato ga je Obščestvo z velikim navdušenjem pozdravilo, ko ga je sprejelo jednoglasno svojim členom. Slovesna seja se je zaključila s petjem izbornega zbora g. Arhangeljska.

Poljsko gospodarstvo v Galiciji. Poznanjski list „Oredownik“ poroča: Pred nekoliko leti so zasnovali v Galiciji kmetijsko banko („Bank włościanska“), z namenom da bi pomagala povzdigniti materialno stanje kmetov. Poljski plemenitaši grofi Potocki, knezi Sapiehi in drugi so podprli banko z znatnimi vsotami. Ali čez leta se je pokazalo, da banka deluje ravno nasprotno. Namesto, da bi podpirala kmete, jih je mnogo uničila. Vseh dolžnikov pri banki (ruskih in poljskih kmetov) je bilo 24.000; od teh jih je 16

tisoč, ki so plačali svoj dolg sami, ali pa so se njih zemljišča porazprodala na javni dražbi. Sedaj je še 8000 dolžnikov, in te banka izseli ali jim proda zemljišča na dražbi. Glej, vsklicuje *poljski* list, takó uničujejo oblast imajoči *galjski* Poljaki sveje brezzaščitne brate! In ni nikake nade, da se spremeni na boljše; kajti sredi zadnjih (Poljakov) je še mnogo takih ljudi v vseh treh državah (Avstriji, Nemčiji in Rusiji), kateri vidijo spasenje Poljše v ljubiteljskih gledališnih predstavah, deklamacijah, v prirejevanju raznih slovesnostij z bakljadami in umetnimi ognji itd. Ni čudo, pristavljamo mi, ako se dajo taki ljudje rabiti za orodje in crožje protislovanske politike!

Angleži in Židje. Kakor znano, so se kazali prešlo zimo Angleži jako vsmiljeni vsaj z besedo nasproti ruskim Židom, za katere so hoteli prodreti s posebno peticijo celó do carja Aleksandra III., da bi Židom dovolil popolno svobodo. Sedaj pa, ko hočejo Židje iz Rusije naseliti se na Angleškem ali celó v Avstraliji, so pokazali Angleži drugo lice: izgovarjajo se, češ, da bi ne bilo to po volji ne angleškemu narodu, ne angleškim kolonistom. „Nov. Vremja“ je torej brezvspešno ponujalo „vsmiljenim“ Angležem po dva Žida za vsakega Angleža kristijana. Bar. Hirsch ponuja nove milijone za pokupavanje zemljišč, na kateri bi naselil izseljujoče se Žide iz Rusije; a še za denar se Angleži upirajo oddati svojih naselbin za Hirscheve namene.

Književnost.

„**France et Russie**“, Journal Politique, Economique et Litteraire, Directeur et rédacteur en chef Alfred Badaire Paris, 4, Rue Tourlaque. Ta časopis, ki izhaja na več polah po 2 krat na mesec, stoji za celo leto 10 frankov, za pol leta 6 fr., za četrť leta 4 fr. Doslej je izšlo 6 str., vse imajo izborne članke, ki kažejo na mednarodno politiko, na možnost pravih, naravnih zvez velevlastij, poštev pri tem politiko in interese Slovanov, sosebno pa razpravlja skupne narodne in politične interese, ki jih imata Francija in Rusija, francoski in ruski narod. Kar je za avstrijske Slovane posebno važno je to, da objektivno sodi tudi o njih razmerah, o avstro-ogerskih vladah in raznih strankah, potem pa to, da poštev važno historičnih cerkvenih obredov, med njimi galikanskega in slovanskega. Dokazuje, da sta ta dva obreda sorodna, vspodbuja francosko hierarhijo na sočustvovanje z zapadnimi Slovani, ki se potegujejo za povrat k cirilometodjski cerkvi.

A še mnogo drugih fundamentalnih prezanimivih točk razpravlja po svojem programu in si pridablja od številke do številke zaslug in simpatij v francoskem narodu in med Slovani v obče. Slovanski naobraženci, med njimi dubovniki se zaradi zanimive in važne vsebine tega lista obilo naročijo nanj. List daje v resnici premišljevat; naj se Slovani sami preverijo o tem: to bode ga najbolje priporočalo. Administracija je: Paris, 4, Rue Tourlaque.

Русская Библиотека 1881 г. Изданіе И. Н. Пелеха IV. Выпускъ Апрельъ. Vsebina: Мпровичъ Романъ Д.

И. Данилевскаго. (Стр. 193—256). Ta biblioteka, ki je priobčila uže veliko vrsto klasičnih, najboljših del pravih velikoruskih pisateljev, stoji 2 gld. 40 kr. za 12 letnih snopičev. Adresa: „Русской Библиотеки“ во Львовѣ (Lemberg), Бляхарская улица, N. 13.

Našim čitateljem.

Gledé na zgodovinsko-kritično razpravljanje o cerkvenih obredih v „Slov. Svetu“ se je v današnji (10.) številki završila razprava o koledarju. Če tudi je predmet v obče težaven, razvideli so vendar naši čitatelji, kakó se je vprašanje o koledarju in se posebno o času velikonočnega praznika razvijalo od stoletij do stoletij, in kje je zapadni, kakor vstočni svet dandenes pri tem vprašanju. Pred vsem je tudi tu očitno, kakó modro so postopali papeži v vseh vekih, vedno poštevali nazore in želje narodov, in kako oni do sedanje dobe gledajo, da bi se ne rušile svojstvene razmere katolikov bodisi rimskega, bodisi vstočnega obreda. Zgodovinski razvoj koledarskega vprašanja, na kateri so vplivali ne samo cerkev, ampak tudi narodi in posvetne oblasti, kaže naposled, kakó *pohlevnim* je treba biti vsem ravno v tem vprašanju, ker nepopolnost je tu in tam in izvira iz nedostatnih sredstev in pomočkov, s katerimi razpolaga človeška moč. Zgodovinsko-kritična razprava, ki jo je podal „Slov. Svet“ o koledarskem vprašanju, ostane za vselej podstava ali fundament, od koder bo možno nepristransko soditi ne samo o zgodovini, ampak tudi o relativni vrednosti sedaj običajnih koledarjev na zapadu in vstoku.

Kar pa se dostaja dr. Mahnič in njegovih somišljenikov, vprašamo očitno in odločno: Ali morejo dokazati samo jeden stavek iz priobčene razprave o koledarju, ki bi se zagrešal proti naukom katoliške cerkve? Dà, vprašemo jih še dalje: Ali nam morejo navesti samo jedno tega vprašanja dostajajočo se razpravo, katero bi bil spisal najgorečniji katolik, ki bi govoril bolj mirno, objektivno in *zagovarjal papeže s stvarnimi argumenti v veči ali samo v taki meri*, nego je storila to naša razprava o koledarju? Tu, častita gospoda, nastopite, ne da slepite s psokami, lažmi in obrekovanji o našem listu svoje čitatelje, ki pri vsej pohlevnosti zahtevajo tudi od Vas objektivnega pouka in resnice.

Mi pošteno in zaresno menimo, da bi morali pred vsem dr. Mahnič in somišljeniki hvaležni biti „Slov. Svetu“, da jim razkriva zgodovinska dejstva in daje o teh potrebna pojasnila, katerih v obče niso poznali doslej, ali pa so bili o takih stvareh nezadostno in napačno poučeni.

Toda od take strani, kjer prevladuje *strast in napuh*, „Slov. Svet“ ne pričakuje hvaležnosti. Naš list bo torej na-

daljeval razpravljanje prevažnih predmetov ne gledé na latinizatorje, ker, kakor smo uže rekli pred novim letom, te razprave vzame civilizovani svet na znanje; narodi bodo te razprave prevajali in se poučevali iz njih, in se posebno Slovani brez razlike veroizpovedanja bodo z največo koristjo nadalje proučevali te povsem izvirne, samostalne, na mnogo strani dejstva prvokrat v posebni luči razsvetljujoče kritične razprave.

Slovani, pa tudi visoka, kakor niža duhovščina tudi *drugih* narodov se zanimajo uže sedaj za ta kritična presojanja in se bodo še bolj, ko bodo te kritike preložene na razne jezike.

V bodoči (11.) št. Slov. Sveta* pričnemo priobčevati pod isto rubriko razpravo o *bogoslužju*, specialno liturgiji ali maši. Razprava pokaže, kakó se je razvijala liturgija pri Grkih, Rimljanih, v severni Italiji, Franciji, Španiji, na britiških otokih itd., kako je vladal več stoletij pri bogoslužju grški jezik tudi v Rimu, kako je le polagoma razvil se cerkveni latinski jezik, ki se je začel rabiti v liturgiji na zapadu, kako so vladali stoletja razni obredi v katoliški cerkvi itd. Posebna razprava bo pa govorila potem o *slovanskem* cerkvenem obredu med Slovani, se posebno Jugoslovani in tu, ker nas zanima, pred vsem med Slovenci.

Te razprave bodo zajedno umevniše za naše čitatelje sploh, ko za to ne potrebujejo nikakega specialnega znanja, kakor pri koledarskem vprašanju.

Kdor meni, da taka vprašanja niso potrebna v „Slov. Svetu“, ne pošteva tega, da ni možno umeti krivih naukov, katera razširjajo latinizatorji, ako se ne pokaže, kaj prav za prav je učila in uči, in kakó se je vedla v raznih vekih katoliška cerkev. Potem pa je umeti težanje zapadnih Slovanov po povratu cirilometodijske cerkve še le prav, ako si predočimo zgodovinski razvoj se posebno vsega tega, kar spada med obrede. Latinizatorji imajo pristranske, fundamentalno napačne nazore, kakor ni ugajajo jedino onim, ki hočejo raznaroditi popolnoma zapadne Slovane. V interesu katoliške cerkve, zapadnih Slovanov in v poslednji analizi se posebno tudi našega cesarstva je potrebno, da s temeljito kritiko razkrijemo in osvetimo stvari, kakoršne so dejstveno, in mi poudarjamo se posebno tudi pri tej priliki, da vsa inteligencija zapadnih Slovanov, *posvetna ravno tako, kakor duhovenska*, ima najtehtnejših vzrokov in razlogov, da se zanima, da premišlja razprave in pojasnila, kakor jih uže tretje leto priobčuje „Slov. Svet“, in da se se posebno v sedanje razprave vglobi z vso zaresnostjo. Potem še le dosežejo svoj namen tudi med Slovenci, kateri — mi zopet pravimo brez pretiranja — imajo to čast, da so njim posvečene na prvem mestu, in da jih morejo prvi čitati v „Slovanskem Svetu“.

СЪ НАМИ БОГЪ!

Uredništvo „Slov. Sveta“.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld. za pol leta 2 gld. n za četrť leta 1 gld. Za dijake in ljudske učitelje stoji celoletno 3 gld. 60 kr., poluletno 1 gld. 80 kr. in četrťletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 18 kr. — Naročnina, reklamacije in dopisi naj se pošiljajo F. Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44